

KTTO EKONOMİ BÜLTENİ

2020 IV. ÇEYREK
Ekim-Kasım-Aralık

Özet

Covid-19 salgınının seyri, küresel ekonomik ve finansal gelişmelerin ana belirleyicisi olmaya devam etmektedir. 2020 yılının ilk iki çeyreğinde görülen sert tedbirler ve yüksek ekonomik kayıplar, üçüncü çeyrekte kısmi açılmalar ve mali desteklerle telafi edilmeye çalışılsa da pandemi krizinin ağır etkisiyle 2020 yılında küresel ekonomi ciddi yara almıştır. Aşılamaya başlanmış olması 2021'e dair umutları yeşertse de pandeminin ekonomiler üzerindeki etkilerinin kolay telafi edilemeyeceği değerlendirilmektedir. Pandeminin ekonomik tahribatı, sürdürülebilir ve yapısal tedbirlerle güçlendirilmiş ekonomiler tesis etmek için bir fırsat sunmaktadır. Pandemi sonrası süreçte ülkelerin başarısı bu fırsatları ne kadar değerlendirdiğiyle ölçülecektir. KTTO tarafından hazırlanan 2020 IV. Çeyrek Ekonomik Bülten; küresel ekonomi, KKTC, Türkiye ve GKRY'deki makro-ekonomik gelişmeleri detaylı bir şekilde ele almaktadır.

MART 2021

KTTO EKONOMİ BÜLTENİ

SAYI: 2

DÖNEM: 2020 IV. ÇEYREK

Kıbrıs Türk Ticaret Odası
Turkish Cypriot Chamber of Commerce

KIBRIS TÜRK TİCARET ODASI

Adres: 90, Bedrettin Demirel Caddesi, Lefkoşa - KKTC

Tel.: 0392 228 37 60 Faks: 0392 228 30 89

E-Posta: ktto@ktto.net

İÇİNDEKİLER

GRAFİKLER	2
TABLolar	2
1. YÖNETİCİ ÖZETİ	3
2. KÜRESEL EKONOMİK GÖRÜNÜM.....	5
3. KKTC, TÜRKİYE VE GKRY EKONOMİLERİNİN GÖRÜNÜMÜ	7
3.1. Büyüme.....	7
3.2. İstihdam.....	10
3.3. Dış Ticaret Dengesi	12
3.4. Enflasyon	14
3.5. Bütçe.....	15
3.6. Bankacılık.....	18
3.7. Turizm.....	20
4. REEL SEKTÖR DESTEKLERİ.....	21
5. PİYASALARDAKİ GELİŞMELER	24
5.1. Döviz	24
5.2. Petrol Fiyatları	24
5.3. Faizler	24
6. YAPISAL REFORM AJANDALARI	26
6.1. KKTC.....	26
6.2. Türkiye.....	26
6.3. GKRY	27
7. KTTO POLİTİKA ÖNERİLERİ	28

GRAFİKLER

Grafik 1: Küresel Ekonomik Görünüm Tahminleri.....	5
Grafik 2: Küresel Ticaret Hacmi*	5
Grafik 3: İşsizlik Oranı (%)	6
Grafik 4: Karşılaştırmalı Büyüme Oranları (%)	8
Grafik 5: Karşılaştırmalı Kişi Başına Düşen GSYİH (ABD Doları)	9
Grafik 6: Karşılaştırmalı İşsizlik Oranları (%)	10
Grafik 7: Karşılaştırmalı Genç İşsizlik Oranları (%)	10
Grafik 8: Karşılaştırmalı İstihdam Oranları (%)	11
Grafik 9: Karşılaştırmalı İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)	12
Grafik 10: KKTC İthalat ve İhracat Seyri (Milyon ABD Doları)	12
Grafik 11: Türkiye İthalat ve İhracat Seyri (Milyon ABD Doları)	13
Grafik 12: GKRY İthalat ve İhracat Seyri (Milyon Avro)	13
Grafik 13: Karşılaştırmalı Enflasyon Oranları (%)	14
Grafik 14: KKTC'nin Enflasyon Gelişim Seyri (%)	14
Grafik 15: Karşılaştırmalı Bütçe Açığının GSYİH'ya Oranı (%)	15
Grafik 16: KKTC Mahalli Gelirlerin Yerel Giderleri Karşılama Oranı (%)	16
Grafik 17: KKTC'de Yerel Açık - GSYİH Oranı (%)	17
Grafik 18: KKTC Gelen Yolcu, Konaklama ve Geceleme (Ocak-Kasım 2019 ve 2020).....	20
Grafik 19: 2010-2019 Döviz Kurları.....	24
Grafik 20: 2020 Ocak-Aralık Döviz Kurları	24

TABLOLAR

Tablo 1: 2020 Yılı Üçüncü Çeyreğinde Seçilmiş Ülkelerin Büyüme Oranları (%)	5
Tablo 2: KKTC İstihdam Verileri.....	11
Tablo 3: KKTC İstihdamının Sektörel Dağılımı (%)	12
Tablo 4: KKTC'nin 2020 Dış Ticaret Dengesi.....	12
Tablo 5: Türkiye'nin 2020 Dış Ticaret Dengesi.....	13
Tablo 6: GKRY'nin 2020 Dış Ticaret İstatistikleri	14
Tablo 7: Ana Mal Grupları Değişim (%).....	15
Tablo 8: KKTC'de Eylül 2020 itibarıyla Bazı Gelir Kalemlerindeki Performans Kayıpları (%)	16
Tablo 9: GKRY Ocak-Kasım 2019 ve 2020 Bütçe Gelir ve Giderleri	18
Tablo 10: Bankacılık Aktif/Pasif Bilançosu (Milyon TL)	19
Tablo 11: Toplam Krediler (Milyon TL)	19
Tablo 12: Toplam Mevduatlar (Milyon TL).....	19
Tablo 13: KKTC Merkez Bankası Yıllık Mevduat Faiz Oranları (%)	25
Tablo 14: KKTC Merkez Bankası Yasal Karşılıklara Uygulanan Faiz Oranları (%)	25
Tablo 15: Türkiye Makroekonomi Hedefleri (%)	26
Tablo 16: T.C. Bütçe Hedefleri	27

1. YÖNETİCİ ÖZETİ

Covid-19 salgının seyri, küresel ekonomik ve finansal gelişmelerin ana belirleyicisi olmaya devam etmektedir. Salgının ilk dalgasına yönelik alınan kapanma tedbirleri çerçevesinde 2020 yılının ikinci çeyreğinde, dünya ölçeğinde tarihte görülmemiş ölçüde bir ekonomik daralma kaydedilmiştir. Ancak, salgına karşı alınan sağlık tedbirlerinin yanında uygulamaya konulan ekonomik ve sosyal politikalar, genel olarak yılın üçüncü çeyreğinde aktivitenin görece toparlanmasına destek olmuştur. Ekonomilerde yeniden açılmaların başlamasıyla, yılın üçüncü çeyreğinde gözlenen görece toparlanma, ülkeler ve bölgelerarası farklılıklar arz etmiştir.

Mevcut gelir düzeyleri ve olanakları itibarıyla gelişmiş ekonomilerin Covid-19 krizine, daha güçlü ve doğrudan desteklerle cevap vermeye çalıştıkları gözlenmiştir. Nitekim resmi ve özel kuruluşlar, 2020 yılının tamamına yönelik küresel büyüme tahminlerini yukarı yönlü olarak revize etmişlerdir. Ancak yılın son çeyreğinde artan salgındaki ikinci dalga riski ve yeniden kapanma eğilimleri, son çeyrek görünümünü olumsuz etkilemektedir.

Covid-19 krizine ilişkin belirsizliklerin devam etmesi, 2020 yılının ekonomik kayıplarla geçilmesine yol açmıştır. 2020'nin üçüncü çeyreğinde ekonomilerin kısmen açılması ve aktivitenin artmasına karşın, ikinci çeyrekteki keskin düşüş ve son çeyrekte vakalardaki artış ve aktivitenin yavaşlamasıyla 2020'deki kayıpların telafi edilmesi mümkün olmamıştır. Nitekim uluslararası kuruluşların tahmin ortalamalarına göre dünya ekonomisinin 2020 yılında %4,3 civarında küçüleceği öngörülmektedir. (IMF, OECD, WB).

Birçok ülkede olduğu gibi, başta turizm ve yükseköğretimdeki kayıplardan kaynaklı olarak, KKTC ekonomisi de salgından derin bir şekilde etkilenmeye devam etmektedir. **KKTC ekonomisinin 2020 yılı sonunda %14,3 civarında küçüleceği tahmin edilmektedir.**

KKTC'de mahalli gelirlerin yerel giderleri karşılama oranı 2018 yılında % 101 seviyesine çıkarken 2019 yılında %96, 2020 yılında ise %87 seviyesine kadar gerilemiştir. 2010 yılında KKTC'de bütçe açığının GSYİH'ya oranı %8,8 iken bu oran 2019 yılında %1,3'e ulaşmıştır. DPÖ'nün hesaplamalarına göre 2020'de bu oranın %5,7'lere kadar gerilemiş olduğu tahmin edilmektedir.

KKTC'de işsizlik oranı, 2020 yılında, pandeminin etkisiyle 9 yıl sonra ilk defa %10,1 ile çift hanelere çıkmıştır. KKTC'de genç işsizlik oranı 2020 yılında ise yaklaşık %10 artarak %29,3'e yükselmiştir. Bu durum, pandeminin en çok gençleri olumsuz etkilediğini ve işsizlik oranında yaşanan artışın ağırlıklı olarak genç işsizlerdeki artıştan kaynaklandığını göstermektedir. Bununla birlikte, 2010 yılından itibaren azalarak %25'e kadar düşen, kamu sektörünün istihdam içerisindeki oranı 2020 yılında tekrar artarak %30,6'ya yükselmiştir. Ayrıca, **son bir yılda kamu sektöründeki istihdam edilen kişi sayısı %14,3 artmıştır.**

KKTC'de 2020 yılının ilk 11 ayında yaşanan ticaret dengesine bakıldığında ithalatın bir önceki yılın aynı dönemine göre %23,1 daraldığı görülmektedir. İhracatta yaşanan %22,1'lik artış dış ticaret dengesini de olumlu etkileyerek, bu dengede %26,1 oranında bir iyileşme sağlamıştır.

2016 yılından itibaren çift hanelere yükselen KKTC enflasyonu, döviz artışının yaşandığı 2018 yılında %29,66 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılsonu enflasyonu ise %11,66'ya düşmüştür. 2020 yılında yaşanan pandemi ve yılın ikinci yarısında artan döviz, enflasyonu tekrar artırmış ve yılsonu enflasyon %15,03 olarak gerçekleşmiştir.

2020 yılı Eylül ayı itibarıyla Bankacılık sektörünün bilanço büyüklüğü 48 milyar 497 milyon TL'ye yükselmiştir. Aralık-Eylül döneminde aktif büyüklükte artış %19,2 olmuştur. Aktif büyüklüğün yarısından fazla olan Toplam Brüt Krediler %20,84 artarken, Pasif büyüklüğün %80'ini oluşturan Mevduatlarda gerçekleşen artış %22,17 olmuştur.

Pandemi döneminde yatırımlar azalmasına rağmen, özellikle işletme kredilerinde görülen artış, işletmelerin kredilerle ayakta durduğunu göstermektedir.

Mevduatlardaki artışın ise iki nedeni olduğu söylenebilir. Birincisi, dövizdeki artışın döviz mevduatlarında yarattığı artış, ikincisi hane halkının pandemi nedeniyle tüketiminin azalmasıyla tasarruflarını mevduatlara yönlendirmesidir.

KKTC için yükseköğretim ile en önemli sektör olan turizm, tüm dünyada olduğu gibi pandemiden en çok etkilenen sektör olmuştur. 2019 yılında hava ve deniz yolu ile KKTC'ye gelen yolcu sayısı 1.749.979 (KKTC uyruklular hariç) iken Mart ayında başlayan pandemi sonrası 2020 yılı için bu sayı % 77,8 oranında azalarak 388.837 olarak gerçekleşmiştir. Konaklama ise aynı dönemde %78,7 düşüşle 244.614 olmuştur. Geceleme sayısı ise 4.456.543'ten 791.959'a düşmüştür (-%82,2).

Bültende incelenen Türkiye ekonomisi ikinci çeyrekteki %9,9'luk sert küçülmenin ardından, üçüncü çeyrekte %6,7 büyümeye göstermiştir. Bununla birlikte son dönemde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının yaptığı faiz artışları ile enflasyon ve dolarizasyon yavaşlatılmaya çalışılmıştır. Ancak, TL'deki değer kaybı, döviz rezervlerinin zayıflığı, yurtiçindeki yerleşiklerin döviz'e yönelmesi ve işsizlikteki yüksek risk oluşturmaya devam etmektedir. Öte yandan, yeni ekonomi yönetiminin fiyat istikrarının sağlanması ve mali disipline uyum konusundaki kararlılık vurguları ve hukuk reformu yapılmasına ilişkin hazırlıklar piyasalar için ileriye dönük olumlu sinyaller vermektedir.

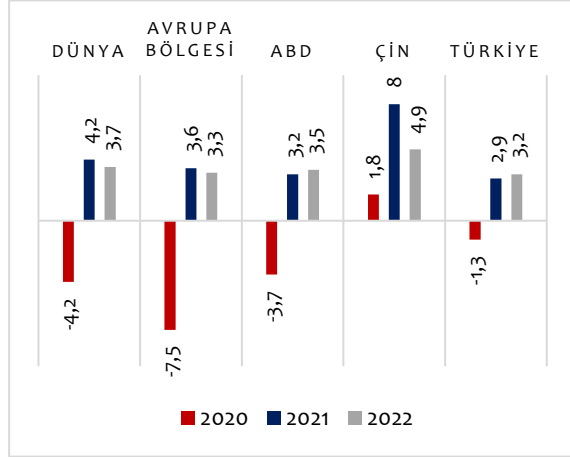
GKRY ekonomisi ise ikinci çeyrekteki %11,9'luk daralmanın ardından, üçüncü çeyrekte %9,4 büyümüştür. Bir önceki çeyrekte olduğu gibi deflasyonist eğilim devam ederken, işsizlik artış göstermiştir.

Üç ülkede, üçüncü çeyreğin sonuçlarına rağmen, 2020'nin son dönemlerindeki Covid-19 enfeksiyonlarındaki artış ve Ekim ortasından bu yana kısıtlamaların sıklaşmasının yılın son çeyreğinde toparlanmayı engellemesi beklenmektedir. Bununla birlikte, başlayan aşı çalışmalarının 2021 döneminde ekonomik iyileşmeye ciddi bir imkân vereceği değerlendirilmektedir. Toparlanması beklenen turizm ve yükseköğretim sektörlerinin desteğiyle ekonominin 2021'in ikinci yarısında toparlanması beklenmektedir.

2. KÜRESEL EKONOMİK GÖRÜNÜM

Aralık 2020 Ekonomik Görünüm Ara Raporu'yla küresel ekonomiye ilişkin son güncel tahminleri yayımlayan OECD'ye göre, küresel ekonomi 2020 yılında %4,2 oranında daralacaktır.

Grafik 1: Küresel Ekonomik Görünüm Tahminleri

Kaynak: OECD

2020 yılı içerisinde COVID-19 pandemisine ilişkin belirsizliklerin devam etmesi nedeniyle uluslararası kuruluşlar büyüme tahminlerini güncellemiştir. Eylül 2020 raporunda 2021 yılı için dünya ekonomisinde %5 büyüme öngören OECD, bu beklentisini %4,2'ye çekmiştir. Bununla birlikte, 2021 yılında aşı çalışmalarının başarılı olması ve etkili tedavi yöntemlerinin gelişmesiyle güvenin artması ve talebin güçlenmesi beklentisiyle 2021'de büyüme oranlarının daha yüksek bir performans gösterebileceği tahmin edilmektedir.

Pandeminin ilk zirvelerinin ardından salgının kısmen de olsa kontrol altına alınmasıyla karantina önlemlerini Mayıs ayından itibaren tedrici olarak hafifleten ekonomiler, üçüncü çeyrekte yıllık bazda küçülmeye devam etmekle birlikte, daralma

oranları hafiflemiş ve bir önceki çeyreğe göre belirgin toparlanma kaydetmişlerdir.

Tablo 1: 2020 Yılı Üçüncü Çeyreğinde Seçilmiş Ülkelerin Büyüme Oranları (%)

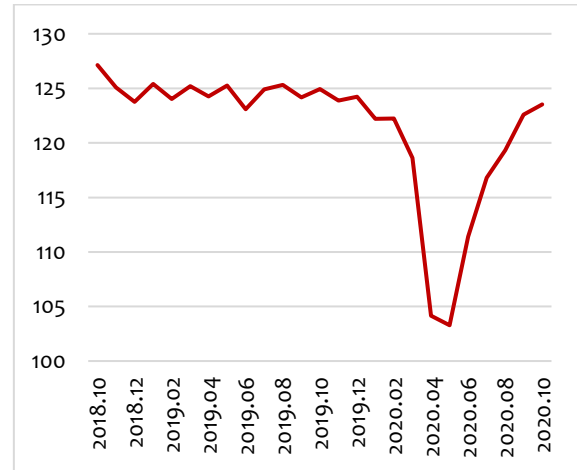
	2019 Yılı III. Çeyreğine Göre Büyüme	II. Çeyreğe Göre Büyüme
ABD	-2,9	33,1
Çin	4,9	2,7
Türkiye	6,7	15,6
Avrupa Bölgesi	-4,3	12,7

Kaynak: OECD ve İlgili Ülke İstatistik Kurumu

Bununla birlikte, yılın son çeyreğinde salgının ikinci kez pik yapmaya başlaması ekonomik aktiviteleri tekrar yavaşlatmıştır. Öte yandan, ilk dönemdeki kadar kapanmaların (lockdown) yaygın olmaması ve parasal destekler ekonomilerdeki daralmayı bir nebze de olsa sınırlamıştır.

COVID-19 öncesi küresel ticaret ABD ve Çin arasındaki ticaret savaşlarına odaklandıysa da salgın ve ABD Başkanlık seçimleri küresel ticaret hacmini - özellikle salgının ilk dönemlerinde - hızla daraltmıştır.

Grafik 2: Küresel Ticaret Hacmi*

Kaynak: WTO

*Mevsimsel Düzeltmiş 2010=100

Dünya Ticaret Örgütü (WTO) verileri küresel ticarete üçüncü çeyrekte kısmi bir toparlanmaya işaret etmektedir. Bununla birlikte WTO, 2020 yılının tamamında küresel mal ticareti hacminin %9,2 daralacağını tahmin etmektedir. IMF tahminlerine göre küresel ticaret hacminin, 2020 yılı sonunda %10'un üzerinde daralması beklenmektedir. Ancak aşı çalışmalarında sona gelmesi ve iyimser beklentiler ile birlikte 2021 yılında IMF tahminlerine göre dünya ticaret hacminin %8 artması beklenmektedir. WTO ise dünya ticaret hacminin 2021 yılında %7,2 artacağını tahmin ederken, salgının seyri ve ülkelerin salgının etkilerini azaltmaya yönelik politikalarının belirleyici olacağına dikkat çekilmektedir.

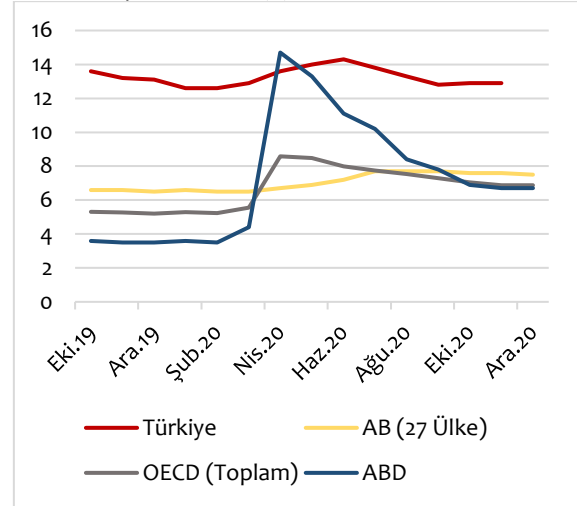
2020 yılı ilk yarısında birçok sektörün kısmen veya tamamen kapanması sonucunda ortaya çıkan ekonomik faaliyetlerdeki yavaşlama, küresel ölçekte işgücü piyasalarını da olumsuz etkilemiştir. Grafik-3'te görüldüğü üzere, yılın üçüncü çeyreğinde normalleşme adımlarıyla birlikte küresel ekonomik aktivitede kaydedilen artış işgücü piyasasını da kısmen olumlu yönde etkilemiştir. Bu durum küresel ekonomik aktivitenin kısmen toparlanma yoluna girdiğini ve alınan tedbirlerin neticesinde işgücü piyasasının da yılın ilk yarısına oranla düzeleceğini göstermektedir.

Uzun süredir %4 civarında istikrar kazanan ABD işsizlik oranı, yavaşlayan ekonomik aktivitenin etkisiyle Nisan 2020'de %14,7'ye yükselmiş, daha sonra ekonominin açılmasıyla Aralık ayında %6,7'ye kadar gerilemiştir.

Sonraki süreçte AB'ye taşınan salgın ve karantina önlemleriyle işsizlik AB'de tırmanışa geçmiş, Temmuz 2020'de işsizlik %7,8'e kadar yükselmiş, sonraki süreçte

tekrar aşağı yönlü bir eğilim izlemeye başlamıştır. Uzun süredir %5,3'lerde olan OECD ortalaması Mayıs 2020'de %8,5'e yükselmiş, Aralık ayında ise %6,8'e kadar gerilemiştir.

Grafik 3: İşsizlik Oranı (%)

Kaynak: OECD

Ekonomik toparlanmanın sağlanabilmesi için sağlık alanında yeterli destekleyici politikaların uygulanması, koordinasyonu yüksek para ve maliye politikası varlığı ve tüketim ile yatırımı destekleyici finansal koşulların sağlanması gerekli görülmektedir. Etkin politika bileşiminin ekonomik görünümü daha iyimser kılmada birincil koşul olduğuna dikkat çekilmektedir.

Salgınla başa çıkmak için etkin politika kullanımının önemine dikkat çekilen raporlarda hükümetlerin maliye politikasını çok çabuk sıkılaştırma hatasından kaçınmaları gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca hükümetlerin şirket iflaslarını ve işsizliği azaltıcı destekleyici politikalarda sürekliliği sağlamaları önerisinde bulunulmuş, hükümetlere “yeşil ekonomi” için daha fazla harcama yapması çağrısı yapılmıştır.

3. KKTC, TÜRKİYE VE GKRY EKONOMİLERİNİN GÖRÜNÜMÜ

Covid-19 salgını, birçok ülkede ekonomik ve finansal gelişmelerin temel belirleyicisi olmaya devam etmektedir. Salgının ilk zirvesini yaptığı ve kapanmaların yoğun bir şekilde yaşandığı ikinci çeyrekte, daha önce eşi benzeri görülmemiş sert ve keskin bir ekonomik daralma yaşanmıştır. Alınan sağlık tedbirlerinin yanı sıra uygulamaya konulan ekonomik ve sosyal politikalar ile yaz döneminde ekonomilerin kısmen açılması yılın üçüncü çeyreğinde ekonomik aktivitenin görece toparlanmasına imkân sağlamıştır. Nitekim resmi ve özel kuruluşlar, 2020 yılının tamamına yönelik küresel büyüme tahminlerini yukarı yönlü olarak revize etmişlerdir. Ancak yılın son çeyreğinde salgında yaşanan ikinci dalga ve kısmen kapanma eğilimleri, son çeyrek görünümünü olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte aşılamanın başlaması 2021'de ekonomilerin toparlanmaya başlayacağı beklentilerini artırmıştır.

Birçok ülkede olduğu gibi, başta turizm ve yükseköğretimdeki kayıplardan kaynaklı olarak, KKTC ekonomisi de salgından derin bir şekilde etkilenmeye devam etmektedir. KKTC'de 2020 yılının Mart ayında ilk vaka ile kendini gösteren Covid-19 vakaları alınan tedbirlerle sıfırlanmıştır. 1 Temmuz'da tedbirlerin esnetilmesiyle birlikte vaka sayılarında görülen hızlı artış, Eylül ayı içerisinde ülkeye giriş çıkışların kısıtlanması dâhil yeniden tedbir alınmasına yol açmıştır. 2020 yılının ilk çeyreğinde kısmen hissedilmeye başlayan etkilerin, ikinci çeyrekte daha sarsıcı bir hale gelmesi ekonomide ciddi kayıplara yol açmıştır. Bu dönemde turizm sektöründeki daralma, yükseköğretim öğrencilerinin ülkeye gelmemesi, ekonomik aktivitenin yavaşlaması sonucu kamu gelirlerin azalması KKTC ekonomisini zorlu bir sürece sokmuştur.

Türkiye ekonomisi de pandeminin yol açtığı ekonomik yavaşlamadan etkilenmiştir. Öte yandan, Türkiye ekonomisi 2020 yılında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göre pozitif yönde ayrılmaktadır. Ancak, TL'de görülen değer kaybı, döviz rezervlerinde görülen azalma, yabancı sermayede görülen çıkış, yurtiçindeki yerleşiklerin döviz yönelmesi ve istihdam oranında yaşanan düşüş Türkiye ekonomisi üzerinde risk oluşturmaya devam etmiştir. Bununla birlikte son dönemde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın yaptığı faiz artışları ile enflasyon ve dolarizasyon yavaşlatılmaya çalışılmıştır.

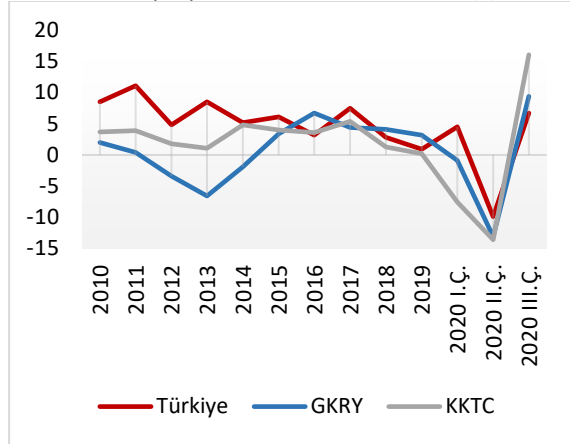
GKRY de bu dönemden tüm ekonomiler gibi olumsuz etkilemiş, hem turist sayısında hem de turizm gelirlerinde ciddi azalmalar görülmüş, tekrar deflasyon dönemine girilmiş ve bütçe açığı artmıştır. Bununla birlikte, GKRY'de yargı reformu ile özelleştirmelerde ilerleme sağlanamaması ve bankacılık sistemindeki donuk alacaklar ekonomideki riski artıran diğer unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Nitekim GKRY ekonomisi bu yılın ikinci çeyreğinde 2013 mali krizinin aynı dönemine kıyasla neredeyse iki kat fazla oranda küçülmüştür.

3.1. Büyüme

KKTC, Türkiye ve GKRY ekonomilerinde gerçekleşen son 10 yıllık büyüme trendine bakıldığında KKTC ve Türkiye 2015 yılına kadar GKRY'den daha iyi ve istikrarlı bir performansı gösterse de 2015 yılından sonra GKRY ekonomisi alınan tedbirlerle toparlanmaya başlamıştır. 2018 ve 2019 yıllarında KKTC'nin büyüme ortalaması %0,75, Türkiye'nin büyüme ortalaması %1,85 iken

GKRY'nin büyüme ortalaması %3,65 olmuştur.

Grafik 4: Karşılaştırmalı Büyüme Oranları (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK

2020 yılı COVID-19 pandemisinin etkisiyle üç ülke için de zor bir yıl olmuştur. Özellikle pandeminin zirve yaptığı ve kapanmaların olduğu ikinci çeyrekte Türkiye, GKRY ve KKTC sırasıyla % -9,9, % -13,1 ve % -13,6 oranında küçülmüştür. İlk iki çeyrekteki ekonomik durağanlık ve küçülme sonrası özellikle yaz aylarında ekonomik aktivitenin hızlanması, açılmaların ve mali desteklerin başlamasıyla üçüncü çeyrekte üç ülke de sırasıyla %6,7, %9,4 ve %16,1 oranında büyümüştür.

2020 yılının ilk üç çeyreğinde (Ocak-Eylül), Türkiye'nin dokuz aylık GSYİH büyümesi %0,5 oranında gerçekleşirken, yıllıklandırılmış GSYİH büyümesi %2 olmuştur. Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış GSYİH büyüme oranı yılın üçüncü çeyreğinde %15,6 olarak gerçekleşmiştir. Yılın üçüncü çeyreğinde tarım sektörü %6,2, sanayi sektörü %8 ve hizmetler sektörü (inşaat dâhil) %4,9 oranında büyüme kaydetmiştir.

Türkiye'de aynı dönemde toplam sabit sermaye yatırımları %22,5 oranında artarken; özel tüketim ve kamu tüketimi harcamaları

sırasıyla %9,2 ve %1,1 oranlarında artmıştır. Net ihracatın büyümeye katkısı ise negatif 9,1 puan olmuştur. Bu dönemde özel tüketimin büyümeye katkısı 5,4 puan olurken kamu tüketimi ekonomik büyümeye 0,1 puan katkı vermiştir. Toplam Sabit Sermaye Yatırımları altında yer alan inşaat yatırımları bu dönemde %14,7 oranında artarken makine teçhizat yatırımlarındaki artış %23,5 olmuştur.

Türkiye'de 29 Eylül'de açıklanan Yeni Ekonomik Programa (YEP) göre, ekonominin 2020 yılında %0,3 büyüyeceği, 2021 yılında ise %5,8 büyüyeceği öngörülmüştür. Ancak, dördüncü çeyrekte pandeminin etkisinin artması durumunda ekonomin yılsonunda %1,5 küçüleceği, 2021'de ise %3,7 büyüyeceği öngörüsünde bulunulmuştur. Buna mukabil, OECD Aralık Ekonomik Görünüm Raporunda 2020 yılında Türkiye'nin %1,3 küçüleceği, 2021 yılında ise %2,9 büyüyeceği öngörülmektedir. Türkiye'nin 2020'de göstereceği ekonomik daralma ile G. Kore ve Çin'den sonra pandemiden en az etkilenen ülke olacağı değerlendirilmektedir.

2020 yılının üçüncü çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre %9,4 büyüyen GKRY ekonomisi bir önceki yılın aynı dönemine göre %4,4 küçülmüştür. GKRY'deki toparlanma ağırlıklı olarak iç talebe bağlanmaktadır. GKRY'de hane halkı harcamaları, üçüncü çeyrekte yıllık bazda %5,5 artarak, 2017 yılının ilk çeyreğinden bu yana en iyi noktaya işaret etmektedir. Ayrıca sabit yatırımlar, önceki çeyrekte kaydedilen %45,3'lük düşüşün ardından üçüncü çeyrekte %6,9 gibi önemli ölçüde daha yumuşak bir hızda gerilemiştir. Bununla birlikte, kamu tüketimindeki artış üçüncü çeyrekte gözle görülür şekilde azalmış ve %8,9 artarak ikinci çeyrekteki %17,4'lük artışın altına düşmüştür.

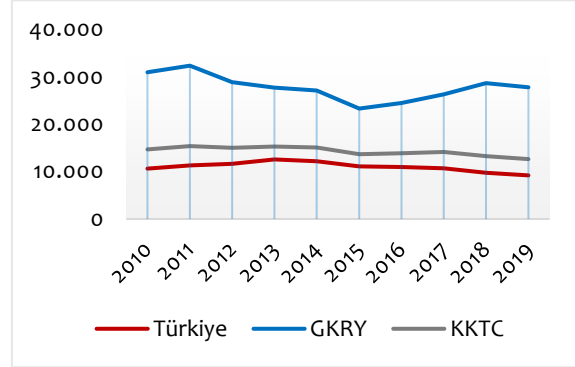
GKRY’de, mal ve hizmet ihracatı, turizm sektörünün durgunluğa girmesi ve dış talebin gerilemesi nedeniyle üçüncü çeyrekte %33,0 (2.Ç: -%15,6) ile daha sert bir hızda düşmüştür. Benzer şekilde, mal ve hizmet ithalatı da üçüncü çeyrekte % 19,4 düşerek daha keskin bir şekilde daralmıştır (2.Ç: -%17,2).

KKTC 2020 yılı üçüncü çeyreğine ait GSYİH tahmini DPÖ tarafından yapılmıştır. Bu rakamın hesaplanması ve tahmininde ağırlık kazanan veriler dış ticaret, bankacılık, demografi ve kamu bütçesine ait kalemler yanında bazı öncü gösterge niteliğindeki verilerdir. Yapılan hesaplamalar sonunda 2020 yılının üçüncü çeyreğinde yıldan yıla (2019 Ç3 – 2020 Ç3 arası) GSYİH’nin %8,44 küçüldüğü, çeyrek dönemde (2020 Ç3) ise %16,07 büyümeye yaşadığı tahmin edilmiştir. Bu büyümeye rakamı yılın ilk iki çeyreğindeki sırası ile %7,56 (2020 Ç1) ve %13,60 (2020 Ç2) çeyreklik küçülmeler sonrası ekonominin açılmasından kaynaklanan büyümeye tahminidir. 2020 yılındaki ilk üç çeyreklik küçülmenin toplam %7,3 olduğu tahmin edilmektedir. **DPÖ tarafından 2020 yılsonu için yapılan hesaplara göre yıllık %14,3 civarı küçülme beklenmektedir.**

Üçüncü çeyreğin sonuçlarına rağmen, 2020’nin son dönemlerindeki Covid-19 enfeksiyonlarındaki artış ve Ekim ortasından bu yana kısıtlamaların sıkılaşmasının yılın son çeyreğinde toparlanmayı engellemesi beklenmektedir. Bununla birlikte, başlayan aşı çalışmalarının 2021 döneminde ekonomik iyileşmeye ciddi bir imkân vereceği değerlendirilmektedir.

KKTC, Türkiye ve GKRY’de kişi başına düşen milli gelirin son 10 yıllık trendi Grafik-5’te görülmektedir.

Grafik 5: Karşılaştırmalı Kişi Başına Düşen GSYİH (ABD Doları)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYPSTAT, TÜİK

KKTC’de kişi başına düşen GSYİH 2013 yılında 15.302 dolar ile nominal olarak en yüksek seviyesine ulaşmış iken 2018 yılında dövizdeki artış nedeniyle 13.277 dolara düşmüştür. 2019 yılında kişi başına GSYİH %5 civarında azalarak 12.649 dolara gerilemiştir.

Türkiye’de kişi başına düşen GSYİH ise 2013 yılında 12.582 ABD Doları ile nominal olarak en yüksek seviyesine ulaşmış iken dövizdeki artış ve ekonomideki yavaşlama sebebiyle 2019 yılında 9.213 ABD Dolarına gerilemiştir.

GKRY’de 2010 yılında 31.023 ABD Doları olan kişi başına düşen milli gelir kriz döneminde azalarak 2014 yılında 27.129 ABD Dolarına düşmüştür. 2015 yılından itibaren ekonominin toparlanmasıyla birlikte 2019 yılına kadar sürekli artış gösteren kişi başına düşen milli gelir, 2019 yılında 27.858 ABD Doları ile kriz öncesi dönemin üzerinde gerçekleşmiştir.

2010 yılında GKRY’de kişi başına düşen GSYİH’si KKTC’nin yaklaşık 3 katıdır. 2015 yılında bu oran yaklaşık iki katı kadar düşmüştür. Ancak, 2019’da tekrar yaklaşık 3 kata çıkarak 2010 düzeyine yükselmiştir.

3.2. İstihdam

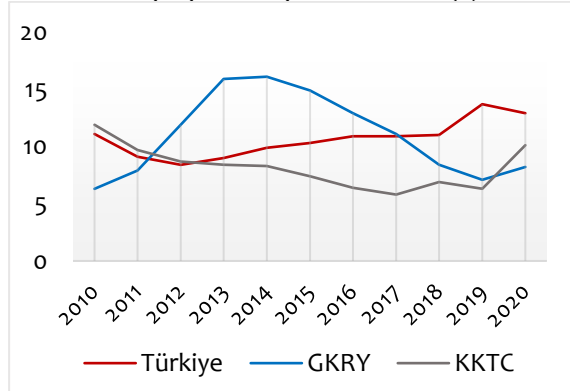
10

KKTC’de işsizlik oranı 2010 yılında %11,9 ile çift haneli iken 2011-2019 yılları arasında tek haneli seyretmiş ancak 2017’de gerçekleşen %5,7’nin de altına düşmemiştir. **2020 yılında ise pandeminin etkisiyle 9 yıl sonra işsizlik oranı ilk defa %10,1 ile çift hanelere çıkmıştır.**

Türkiye’de ise işsizlik daha dalgalı bir seyir izlemiştir. 2011-2014 yılları arası hariç çift haneli olarak gerçekleşmiştir. En son açıklanan Kasım 2020’ye ait işsizlik oran ise %12,9 olarak gerçekleşmiştir. Pandemiye rağmen işsizlik oranının artmamasının nedeni bu dönemde işten çıkarma yasağının uygulanmasıdır. Ancak, işsizler yanında, iş bulma ümidini kaybeden işsizleri, iş aramayan ancak çalışmaya hazır olan işsizleri, mevsimlik ve zamana bağlı eksik çalışanları kapsayan “geniş tanımlı işsizlik” Kasım ayında %28,8 olarak gerçekleşmiştir.

GKRY’de ise 2012 yılında çift hanelere çıkan işsizlik oranı 2014 yılında %16,1’e kadar yükselmiştir. Ekonominin 2015 yılından itibaren toparlanması işsizlik oranlarına da olumlu yansımış ve bu tarihten itibaren düşmeye başlayan işsizlik 2019 yılında %7,1’e kadar düşmüştür. 2020’nin üçüncü çeyreğinde ise tekrar artarak %8,2’ye yükselmiştir.

Grafik 6: Karşılaştırmalı İşsizlik Oranları (%)

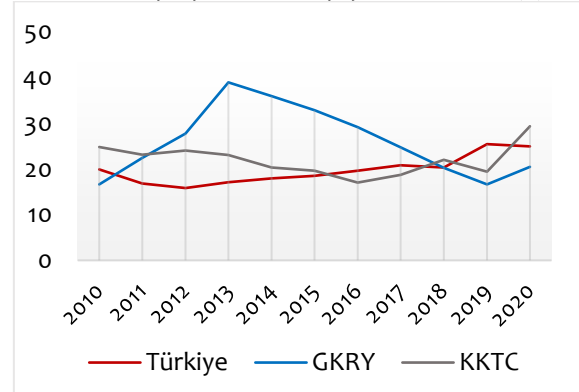
Kaynak: Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK

KKTC’deki Genç İşsizlik oranı 2010 yılında %24,8 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılına kadar sürekli azalan bu oran, %17 ile dönemin en düşük oranı olarak kayıtlara geçmiştir. 2017 ve 2018 yıllarında tekrar artışa geçen Genç İşsizlik Oranı 2019 yılında bir miktar azalarak %19,4 olmuştur. **KKTC’de genç işsizlik oranı 2020 yılında ise yaklaşık 10 puan artarak %29,3’e yükselmiştir. Bu durum, pandeminin en çok gençleri olumsuz etkilediğini ve işsizlik oranında yaşanan artışın ağırlıklı olarak genç işsizlerdeki artıştan kaynaklandığını göstermektedir.**

Türkiye’de de benzer şekilde genç işsizlik ciddi sorun oluşturmaya devam etmektedir. 2010-2016 yılları arasında %15 ile %20 arasında değişen Genç İşsizlik oranı 2019’da %25,4’e kadar yükselmiştir. 2020 Kasım verilerine göre de bu oran yine aynı seviyede %25,4 olarak gerçekleşmiştir.

2012-2015 arasında ciddi bir ekonomik krizle karşılaşan GKRY’de Genç İşsizlik Oranı, 2013 yılında %38,9 ile rekor düzeye ulaşmıştır. 2016 yılından itibaren ekonominin toparlanmasıyla düşmeye başlayan Genç İşsizlik 2019 yılında %16,6 ile dönemin en düşük seviyesine inmiştir. Ancak, Pandemiyle birlikte III. çeyrekte bu oran tekrar yükselerek %20,4’e yükselmiştir.

Grafik 7: Karşılaştırmalı Genç İşsizlik Oranları (%)

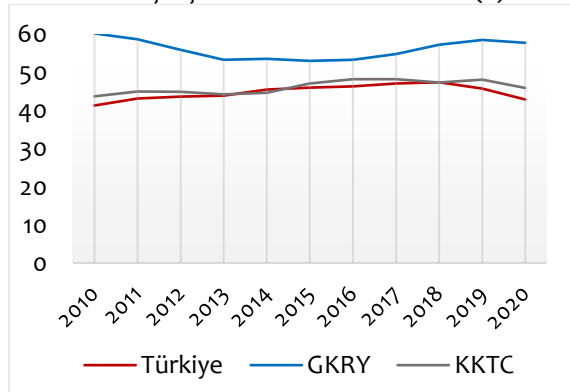
Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK

İşsizlik ve Genç İşsizlik Oranları istihdam piyasası için oldukça önemli göstergeler olmakla birlikte, istihdam piyasasının kapsayıcılığı, çalışanların çalışma çağındaki nüfus oranını gösteren İstihdam Oranı tarafından belirlenmektedir. KKTC’de İstihdam Oranı 2010 yılında %43,7 iken 2016 ve 2017 yıllarında %48,2’ye kadar yükselmiştir. 2018 yılında 0,9 puan düşen bu oran 2019 yılında tekrar yükselerek %48,1 olmuştur. 2020 yılında ise yine pandeminin olumsuz etkisiyle %45,9’a gerilemiştir.

Türkiye’de de benzer şekilde istihdam oranı düşük olarak seyretmektedir. 2010 yılında en düşük oran olan %41,3’den sonra 2011-2019 yılları arasında %43-%47 arasında dalgalanan bu oran, 2020 Kasım ayında %42,9 olarak gerçekleşmiştir.

GKRY, istihdam oranı bakımından KKTC ve Türkiye’den daha iyi bir durumdadır. 2010 yılında %60,2 olan istihdam oranı 2015 yılında %53’e kadar düşmekle birlikte, 2016 yılından itibaren tekrar artışa geçmiş ve 2019 yılı sonunda %58,5’e kadar yükselmiştir. 2020 yılı üçüncü çeyreğinde ise pandeminin etkisiyle %57,7’e düşmüştür.

Grafik 8: Karşılaştırmalı İstihdam Oranları (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK

2018 yılında yaşanan dövizdeki artış, Güney Kıbrıs’ta çalışmayı daha cazip hale getirmiş ve 2020 yılında da dövizde tekrar bir artış

yaşanması bu cazibeyi daha da artırmıştır. **2017 yılında sadece 356 KKTC vatandaşı güneyde çalışırken bu sayı 2020 yılında yaklaşık 4 kat artarak 1.406’ya yükselmiştir.**

Tablo 2: KKTC İstihdam Verileri

	2018	2019	2020
Çalışma Çağındaki Nüfus	279.779	287.810	289.348
İşgücü	142.283	147.755	147.835
İstihdam	132.411	138.438	132.885
Rum Kesiminde Çalışanlar	1.145	1.051	1.406
İşgücüne Katılım Oranı (%)	50,9	51,3	51,1
İstihdam Oranı (%)	47,3	48,1	45,9
İşsizlik Oranı (%)	6,9	6,3	10,1
Genç Nüfustaki İşsizlik Oranı (%)	22	19,4	29,3

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu

KKTC’de işgücüne dâhil olmayan nüfus içerisinde en önemli oranı %26,4 ile emekliler daha sonra ise %26,2 ile eğitime devam edenler (Türkiye’de bu oran 2019’da %15,1’dir) oluşturmaktadır. Eğitime devam edenlerin oranındaki yükseklik, hizmet sektörü ağırlıklı bir ekonomiye sahip KKTC’nin işgücü piyasasıyla uyumsuzluk göstermekte, özellikle özel sektördeki vasıfsız işgücünün Türkiye ve üçüncü ülkelerden temin edilmesine neden olmaktadır.

KKTC’de istihdamın sektörel dağılımına baktığımızda %79,1 ile hizmet sektörü ilk sırada yer almaktadır. **Kamu sektörünün istihdam içerisindeki oranı 2010’daki %30 seviyesinden 2019 yılında %25’e kadar düşmekle birlikte, 2020 yılında tekrar %30,6’ya yükselmiştir.** 2018 yılında kamuda istihdam edilenlerin sayısı 35.474, 2019 yılında ise bu sayı sadece 51 kişi artarak 35.535 kişi olmuştur. **Ancak, kamuda istihdam edilen sayısı 2020 yılında bir önceki yıla göre 5.088 kişi diğer bir ifadeyle %14,3 artarak 40.623 kişiye ulaşmıştır.**

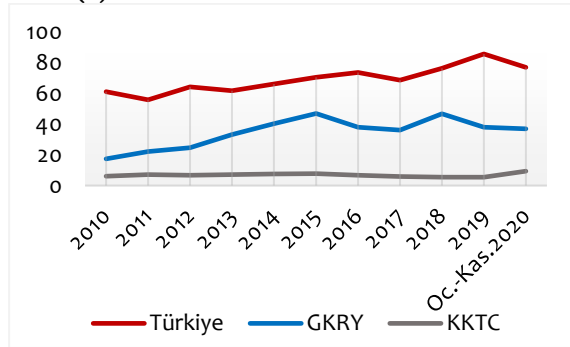
Tablo 3: KKTC İstihdamının Sektörel Dağılımı (%)

	2017	2018	2019	2020
1. Tarım	3,6	2,7	4,1	3,1
2. Sanayi	9,2	9,1	10	10,2
3. İnşaat	7,6	7	7,9	7,6
4. Hizmetler	79,6	81,2	78,1	79,1
4.1. Kamu Sektörü	28,1	26,8	25,7	30,6

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu

3.3. Dış Ticaret Dengesi

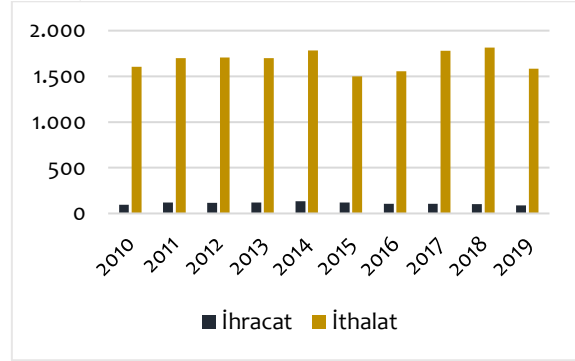
Dış ticaret dengesinin önemli göstergelerinden biri olan ihracatın ithalatı karşılama oranları açısından bakıldığında KKTC'nin %6'lar düzeyinde seyreden oranı, 2020 Ocak-Kasım döneminde; TL'de yaşanan değer kaybı, yabancı öğrencilerin ülkelerinde olması ve turist sayısındaki ciddi azalmanın özellikle ithalatı azaltması nedeniyle %9,4'e çıkmıştır. Türkiye'de bu oran son 10 yılda artarak 2019 yılında %86'ya kadar çıkmış ancak 2020 yılının ilk 11 ayında %76,9'a düşmüştür. GKRY'de 2010 yılında %14,4 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2020 yılının ilk 11 ayında %37,1 olmuştur.

Grafik 9: Karşılaştırmalı İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYPSTAT, TÜİK

KKTC'nin 2019 yılı ihracatı, 2018 yılına göre %14 oranında bir düşüş göstererek 86,6 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

KKTC'nin 2019 yılı ithalatı, 2018 yılına göre %13 oranında bir düşüş göstererek 1 milyar 585 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret dengesi ise bir önceki yıla göre %12,6 azalarak 1 milyar 488,4 milyon dolar olmuştur.

Grafik 10: KKTC İthalat ve İhracat Seyri (Milyon ABD Doları)

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

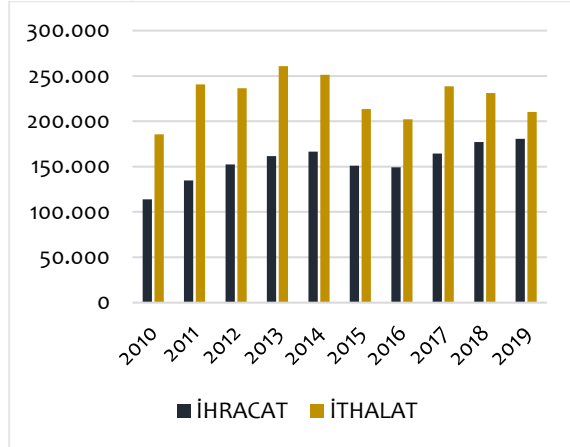
KKTC'de 2020 yılının ilk 11 ayında yaşanan ticaret dengesine bakıldığında ithalatın bir önceki yılın aynı dönemine göre %23,1 daraldığı görülmektedir. İhracatta yaşanan %22,1'lik artış dış ticaret dengesini de olumlu etkileyerek, bu dengede %26,1 oranında bir iyileşme sağlamıştır.

Tablo 4: KKTC'nin 2020 Dış Ticaret Dengesi

	2019 Ocak-Kasım	2020 Ocak-Kasım	Değişim (%)
İhracat (Milyon \$)	77,1	94,2	22,1
İthalat (Milyon \$)	1.297,9	996,3	-23,2
Dış Ticaret Dengesi	-1.220,8	-902,1	26,1

Kaynak: KKTC Ticaret Dairesi

Türkiye'de 2018 yılında 177,1 milyar dolar ihracatı %2,1 artışla 2019 yılında 180,8 milyar dolar olmuştur. İthalat ise aynı dönemde %9 azalarak 231,1 milyar dolardan 210,3 milyar dolara düşmüştür. Dış ticaret açığı 2019 yılında bir önceki yıla göre %45,3 azalarak, 53,9 milyar dolardan 29,5 milyar dolara düşmüştür.

Grafik 11: Türkiye İthalat ve İhracat Seyri (Milyon ABD Doları)

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Türkiye’de ihracat 2020 yılı Ocak-Kasım döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre %8,3 azalarak 151 milyar 670 milyon dolar, ithalat %3,5 artarak 197 milyar 13 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Ocak-Kasım döneminde dış ticaret açığı %82,5 artarak 24 milyar 844 milyon dolardan, 45 milyar 344 milyon dolara yükselmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı 2019 Ocak-Ağustos döneminde %86,9 iken, 2020 yılının aynı döneminde %76,9’a gerilemiştir.

Tablo 5: Türkiye’nin 2020 Dış Ticaret Dengesi

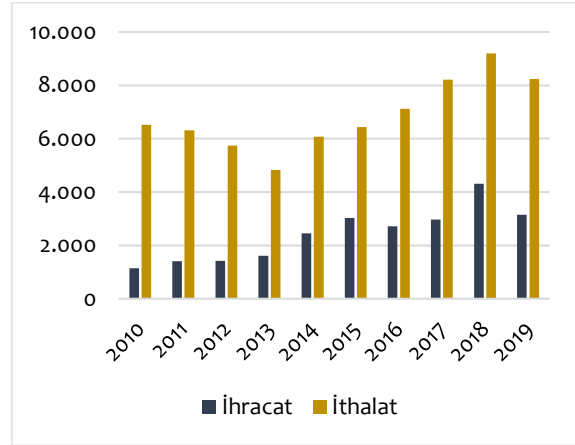
	2019 Ocak-Kasım	2020 Ocak-Kasım	Değişim (%)
İhracat (Milyon \$)	165.446	151.670	-8,3
İthalat (Milyon \$)	190.290	197.013	3,5
Dış Ticaret Dengesi	-24.844	-45.344	-82,5

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

2010-2019 yılları arasında GKRY dış ticareti incelendiğinde, ihracatın son 10 yılda yaklaşık 3 kat artış gösterdiği, ithalatın ise dörtte bir artış gösterdiği görülmektedir. İhracatta görülen önemli artışa rağmen dış ticaret açığı %5 civarında gerilemiştir.

GKRY’de 2018 yılında toplam ihracat 4.309 milyon avro ile dönemin en yüksek oranına çıkmış, 2019 yılında ise 3.146 milyon avroya

düşmüştür. Benzer şekilde 2018 yılında ithalat da 9,2 milyar avro olarak zirve yapmışken, 2019 yılında 8,2 milyar avroya düşmüştür. Dış ticaret açığında ise artış görülmüştür. 2018 yılında 4.890 milyon avro iken 2019 yılında 5.089 milyon avroya yükselmiştir.

Grafik 12: GKRY İthalat ve İhracat Seyri (Milyon Avro)

Kaynak: CYPSTAT

GKRY’de 2019 yılında toplam ihracatın 1.289,3 (%40,9’u) milyon avrosu Avrupa Birliği ülkelerine yapılmıştır. En fazla ihracat yapılan ülke ise 405,8 milyon avro ile Hollanda olmuştur. Hollanda’yı 315 milyon avro ile Libya, 235,4 milyon avro ile Yunanistan ve 189,4 milyon avro ile Birleşik Krallık takip etmektedir. Yapılan ithalatın 5.435 milyon avrosu (%65,9’u) Avrupa Birliği ülkelerinden gerçekleştirilmiştir. En fazla ithalat yapılan ülke 1.669 milyon avro ile Yunanistan olmuştur. Sonra 588,2 milyon avro ile Birleşik Krallık, 488 milyon avro ile İsrail ve 411,6 milyon avro ile Çin gelmektedir.

GKRY’de 2020 yılının ilk 11 ayının verilerine göre ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre %11,7 azalarak 2.546,9 milyon avro, ithalat ise %8,6 azalarak 6.859 milyon avro olmuştur. Dış ticaret dengesi ise bir önceki yıla göre %6,7 azalarak 4.312 milyon avro açık vermiştir.

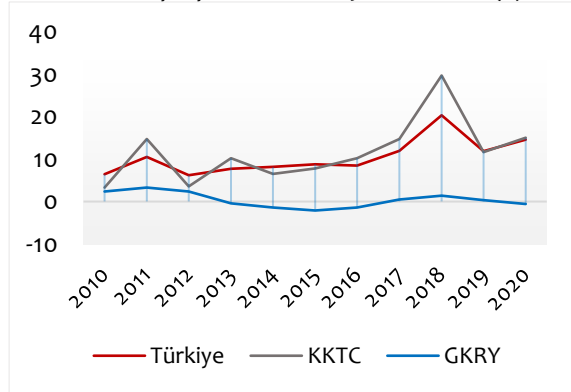
Tablo 6: GKRY'nin 2020 Dış Ticaret İstatistikleri

	2019 Ocak-Kasım	2020 Ocak-Kasım	Değişim (%)
İhracat (Milyon Avro)	2.884,2	2.546,9	-11,7
İthalat (Milyon Avro)	7.510,2	6.859	-8,6
Dış Ticaret Dengesi	-4.626	-4.312	6,7

Kaynak: CYSTAT

3.4. Enflasyon

Türk Lirası kullanan KKTC ve Türkiye Cumhuriyeti'nin enflasyon trendi birbirine yakın seyretmektedir. Bununla birlikte ithalata dolayısıyla dövizde daha duyarlı olan KKTC'de, dövizdeki dalgalanmaların enflasyon üzerindeki etkisi daha çok olmaktadır. GKRY'de enflasyon düşük seyretmekle birlikte, ekonominin küçüldüğü yıllar enflasyonun eksi çıkmasına yol açmaktadır.

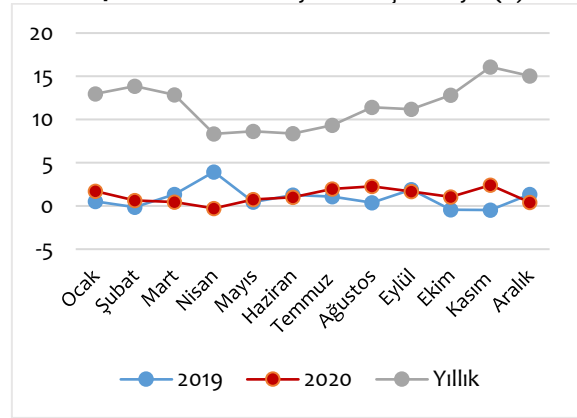
Grafik 13: Karşılaştırmalı Enflasyon Oranları (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYSTAT, TÜİK

2016 yılından itibaren çift hanelere yükselen KKTC enflasyonu, döviz artışının yaşandığı 2018 yılında %29,66 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılsonu enflasyonu ise %11,66'ya düşmüştür. 2020 yılında yaşanan pandemi ve yılın ikinci yarısında artan döviz, enflasyonu tekrar artırmış ve yılsonu enflasyon %15,03 olarak gerçekleşmiştir.

Bir önceki bültende, kamu görevlilerine Ocak ayında verilecek hayat pahalılığı artışını belirleyen Temmuz-Aralık enflasyonunun %9-10 civarında olacağı tahmin edilmişti. Bu tahminimizle uyumlu bir şekilde 2020 yılı Temmuz-Aralık enflasyonu 10,65 olarak gerçekleşmiştir.

Son çeyrekteki enflasyon ise Ekim ayında %1,04, Kasım ayında yılın en yüksek enflasyonu olan %2,41 ve Aralık ayında %0,41 olarak kayıtlara geçmiştir.

Grafik 14: KKTC'nin Enflasyon Gelişim Seyri (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu

KKTC'de ana mal gruplarındaki yıllık değişime baktığımızda, en fazla artış %26,6 ile Mobilya, Ev Aletleri ve Ev Bakım Hizmetlerinde gerçekleşmiştir. Daha sonra %21,68 ile Ulaştırma ve %20,57 ile Sağlık gelmektedir. Petrol fiyatlarındaki düşüşe rağmen Ulaştırma mal grubundaki artış, dövizdeki artışın etkisiyle otomobil ve pandeminin etkisiyle uçak bileti fiyatlarındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Yine pandemide sağlık hizmetlerine olan talepteki artış ve ithalat ile tedarik edilen medikal ürünlerdeki döviz etkisinin yol açtığı fiyat artışının etkili olduğu düşünülmektedir. 2020'de en az artış ise sırasıyla %7,42 ile Haberleşme ve %8,35 ile Giyim ve Ayakkabı mal grubunda gerçekleşmiştir.

Enflasyon sepetinde kapsanan en ağırlıklı 40 ürün içerisinde son bir yılda yaşanan bazı artışlar ise dikkat çekicidir. **Bu dönemde, Otomobil (G MARKA-Benzinli) ücreti %50,43, Özel Üniversite Ücreti (Üçüncü Ülke Uyruklu Öğrenci) %43,16 ve 10 kg'lık ev tüpü %37,06 artış göstermiştir.**

KKTC'deki enflasyonun döviz ile ilişkisini gösteren bazı örnekler dikkat çekicidir. Türkiye'de Eğitim ana mal grubu %6,84 artmışken, KKTC'deki artış ise %15,13'tür. Aradaki farkın KKTC'deki özel okul ücretlerinin dövize endeksli olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Diğer bir örnek ise KKTC'de öğrenci olmaması ve çalışma izni ile çalışanların dönmeye yani kiralık ev talebinin ciddi bir şekilde düşmesine rağmen kira ücretlerinin ortalama %20,45 artmasıdır.

Tablo 7: Ana Mal Grupları Değişim (%)

	KKTC	T.C.	GKRY
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	14,63	20,61	1,22
Alkollü İçecekler ve Tütün	9,6	0,65	-0,2
Giyim ve Ayakkabı	8,35	-0,32	-0,48
Konut, Su, Elektrik, Gaz ve diğer Yakıtlar	11,57	9,59	-3,32
Mobilya, Ev Aletleri ve Ev Bakım Hizmetler	26,66	18,04	-0,71
Sağlık	20,57	16,67	0,46
Ulaştırma	21,68	21,12	-4,11
Haberleşme	7,42	5,73	0,41
Eğlence ve Kültür	9,41	10,44	1,1
Eğitim	15,13	6,84	1,04
Lokanta ve Oteller	10,15	12,7	0,76
Çeşitli Mal ve Hizmetler	17,08	28,12	0,3
TOPLAM	15,03	14,6	-0,64

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu

Türkiye'de Aralık ayı enflasyonu %1,25 olarak gerçekleşmiştir. Bu artışla birlikte 12 aylık enflasyon yüzde 14,6 olarak gerçekleşmiştir. En fazla aylık artış %3,46 ile ev eşyası grubunda, en fazla azalış ise %3,18 giyim ve ayakkabı grubunda görülmüştür.

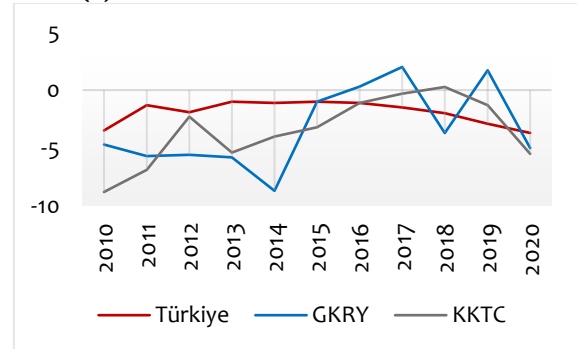
2013-2016 yılları arasında deflasyon dönemi yaşayan GKRY ekonomisi, pandeminin etkisiyle tekrar deflasyon sürecine girmiştir. Aralık ayında aylık enflasyon %0,7, yıllık enflasyon %0,6 olarak gerçekleşmiştir. Petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle son bir yılda en fazla azalış %4,11 ile ulaşım ana mal grubunda gerçekleşmiştir. Aynı dönemde gıda ve alkolsüz içecekler mal grubunda %1,22 artış görülmüştür.

3.5. Bütçe

KKTC, Türkiye ve GKRY ekonomilerinin üçünde de son 10 yılda bütçe açığının GSYİH'ya oranında iyileşmeler gerçekleşmiştir.

2010 yılında KKTC'de bütçe açığının GSYİH'ya oranı %8,8 iken bu oran 2019 yılında %1,3'e ulaşmıştır. Türkiye'de 2010 yılında %3,5 olan oran 2015'te %1'e kadar yükselmiş fakat 2019 yılında %2,9'a kadar gerilemiştir. GKRY'de bütçe açığının GSYİH'ya oranı 2010 yılında %4,7'den 2019 yılında %1,7'ye kadar yükselmiştir. 2020 tahminlerine göre ise GKRY'de bütçe açığının GSYİH'ya oranı %5 hesaplanırken, Türkiye'de bu oranın %3,7 olacağı öngörülmektedir. DPÖ'nün 2020 GSYİH tahmin hesaplamalarına göre 2020'de bu oran KKTC'de %5,7'dir.

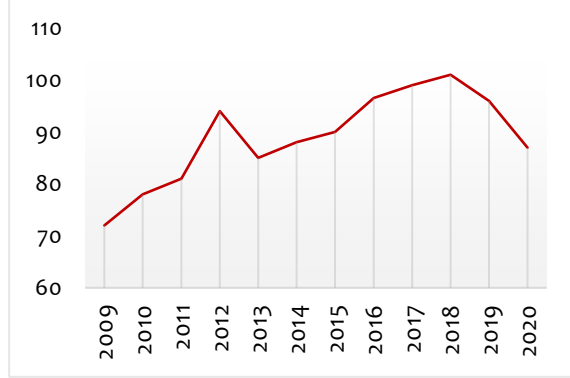
Grafik 15: Karşılaştırmalı Bütçe Açığının GSYİH'ya Oranı (%)

Kaynak: KKTC İstatistik Kurumu, CYPSTAT, TÜİK

KKTC’de mahalli gelirlerin yerel giderleri karşılama oranı 2018 yılında % 101 seviyesine çıkarken 2019 yılında %96, 2020 yılında ise %87 seviyesine kadar gerilemiştir.

Grafik 16: KKTC Mahalli Gelirlerin Yerel Giderleri Karşılama Oranı (%)

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı

KKTC’de 2019 yılında gerçekleşen gelirler, bütçe tahminin % 21,64 üzerindeyken 2020 yılında gelirler bütçe tahminin altında seyretilmiştir. Yılsonu itibariyle vergi gelirleri bütçe tahminin % 90’ı düzeyinde gerçekleşirken kamunun mükellefiyetlerini yerine getirebilmesinde Türkiye Cumhuriyeti’nin sunduğu krediler kapsamındaki kamu maliyesinin desteklenmesi kalemi önemli bir rol oynamıştır.

KKTC’de 2020 yılında gelirler bütçesinde 5,4 milyar olarak tahmin edilen vergi gelirlerinin 4,9 milyarı tahsil edilebilmiş, %10 oranında bir performans kaybı yaşanmıştır. Ekonomik faaliyetlerle doğrudan ilişkilendirilebilecek gelir kalemlerindeki performans kaybı Tablo-8’deki gibidir.

KKTC kamu maliyesi gelirleri 5 ana kalemden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla 1) Vergi Gelirleri, 2) Vergi Dışı Gelirler, 3) Sermaye Gelirleri, 4) Alınan Bağış, Yardımlar ve Krediler ve 5) Diğer Gelirlerdir.

Tablo 8: KKTC’de Eylül 2020 itibariyle Bazı Gelir Kalemlerindeki Performans Kayıpları (%)

	Performans Kaybı (%)
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	-9,4
Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	-5,4
Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	-10,7
Özel İletişim Vergisi	-15,8
Şans Oyunları Vergisi	-38,1
Motorlu Taşıtlar Vergisi	-37,2
İthalattan Alınan Gümrük Vergisi	5,23
İthalattan Alınan Katma Değer Vergisi	-17,4
Damga Vergisi	-3,9
Tapu Harçları	-3,7
Kimlik Kartı Harçları	-54,5
Pasaport Harçları	-67,4
Telefon - Telgraf ve Teleks ücretleri	-27,5
Eski Eser, Müze ve Ören Yeri Gelirleri	-72,6
Fiyat İstikrar Fonu	-3,0
Turizm Teşvik Fonu Gelirleri	-5,75
Ercan Havaalanı Özelleştirme Gelirleri	-66,8

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı

2020 gelirler bütçesine göre Vergi Gelirleri toplam gelirlerin % 61,74’ünü oluşturmaktadır. Yılsonu gerçekleşmesi ışığında belirlenen performans kaybı göz önünde bulundurulduğunda 5,4 milyar olarak öngörülen vergi gelirlerinde 537 milyon düzeyinde kayıp yaşanmıştır. Söz konusu kayıpların ekonomik faaliyetlerdeki durağanlıktan kaynaklandığı görülmektedir.

Beyana Dayanan Gelir Vergisinde yılsonu itibariyle gelir kaybının 100 milyon olduğu görülürken Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi tahsilatında da 28 milyonun üzerinde kayıp yaşanmıştır. BSİV tahsilatında bütçe öngörüsünün üzerinde gerçekleşmiş olan performans, dövizdeki artışa bağlı olarak döviz mevduatlarından tahsil edilen vergilerle ilişkilendirilmektedir. Diğer yandan

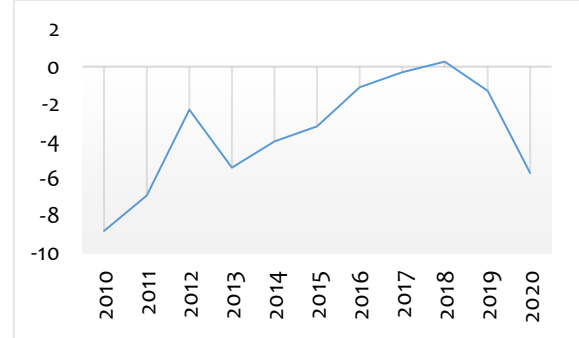
Beyana Dayanan KDV’de ise yılsonu itibarıyla 72 milyon kayıp yaşanmıştır. Ülkede yaşayan insan sayısındaki azalmaya bağlı olarak Özel İletişim Vergisi tahsilatında yıllık performans %84 seviyesinde kalmıştır. Bunun sonucunda yılsonu itibarıyla bu kalemdeki gelir kaybı 22,9 milyon olmuştur. Şans Oyunları Vergisi’nde ise performans %62 seviyesinde olurken yılsonu itibarıyla 66 milyon öngörülenden daha az gelir kaydedilebilmiştir. Benzer şekilde Motorlu Taşıtlar Vergisi tahsilatında da yıllık performans %63 seviyesinde kalmıştır. Bu kalemde yılsonu itibarıyla 87 milyonun üzerinde gelir kaybı olmuştur. İthalattan Alınan Gümrük Vergisi ve İthalattan Alınan KDV kalemlerinde yıllık performans sırasıyla %105 ve %83 olmuştur. Buna bağlı olarak yılsonu itibarıyla İthalattan Alınan Gümrük Vergisi öngörülenden 5 milyon daha fazla olurken İthalattan Alınan KDV’de 171 milyon kayıp olduğu görülmektedir. Piyasalardaki durağanlık nedeniyle ithalatta yaşanmakta olan azalma kamu gelirlerinde ciddi kayıpların yaşanmasına yol açmaktadır. Tapu Harçları kaleminde ise yıllık performansın %96 seviyesinde kalması nedeniyle yılsonu itibarıyla kayıp 4 milyon TL olmuştur.

Vergi Dışı Gelirler kaleminde önemli yer tutan Fon Paylarında yıllık performans %96,5 seviyesinde olmuştur. Buna bağlı olarak yılsonu itibarıyla 35 milyon TL’nin üzerinde kayıp yaşanmıştır. Bu kaybın 26 milyon TL’nin üzerinde olan önemli bir kısmı Fiyat İstikrar Fonu kaleminden oluşmaktadır.

Diğer Gelirler kaleminde ise Ercan Havaalanı Özelleştirme Gelirleri yer almaktadır. Bu kalemde yıllık performans sadece %33 seviyesindedir. 200 milyon gelir öngörülen bu kalemde yılsonu itibarıyla gelir miktarı 66 milyon TL’de kalmış, kayıp ise 133 milyon TL’nin üzerinde olmuştur.

Aralık 2020 itibarıyla KKTC Maliye Bakanlığı verilerinde yer alan 1.041 milyon yerel açık ve DPÖ’nün 2020 GSYİH tahmini (%-14,3) göz önünde bulundurulduğunda bu yıl yerel açığın GSYİH’ya oranının %-5,7 olacağı öngörülmektedir. Bu oran 2013 yılındaki %-5,4 oranından sonra gelen en düşük oran olarak dikkat çekmektedir.

Grafik 17: KKTC’de Yerel Açık - GSYİH Oranı (%)

Kaynak: KKTC Maliye Bakanlığı, KKTC İstatistik Kurumu

Türkiye’de 2020 yılı Aralık ayında merkezi yönetim bütçe giderleri 138,3 milyar TL, bütçe gelirleri 97,6 milyar TL ve bütçe açığı 40,7 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim bütçesi 2019 yılı Aralık ayında 31,8 milyar TL açık vermiş iken 2020 yılı Aralık ayında 40,7 milyar TL açık vermiştir. Bütçe açığı bir önceki yılın aynı ayına göre %27,9 artmıştır.

Türkiye’de merkezi yönetim bütçe giderleri Aralık ayı itibarıyla 138,3 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Faiz harcamaları 4,9 milyar TL, faiz hariç harcamalar ise 133,4 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Aralık ayı bütçe giderleri geçen yılın aynı ayına göre %32,2 oranında artmıştır.

Merkezi yönetim bütçe gelirleri Aralık ayı itibarıyla 97,6 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Vergi gelirleri 78,5 milyar TL, genel bütçe vergi dışı gelirleri ise 15 milyar TL olmuştur. 2019 yılı Aralık ayında bütçe gelirleri 72,8 milyar TL iken 2020 yılının aynı ayında yüzde 34 oranında artarak 97,6 mil-

yar TL olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılı Aralık ayı vergi gelirleri tahsilatı geçen yılın aynı ayına göre yüzde 29,4 oranında artarak 78,5 milyar TL olmuştur.

2020 yılı kümülatif verilerine bakıldığında, Türkiye’de merkezi yönetim bütçesi 2019 yılında 124,7 milyar TL açık vermiş iken 2020 yılında 172,7 milyar TL açık vermiştir. 2020 bütçe giderleri geçen yıla göre %20,2, bütçe gelirleri ise %17,6 oranında artmıştır.

Türkiye’de merkezi yönetim bütçesinde 2020 yılı için öngörülenin altında harcama gerçekleşirken gelir tarafında ise öngörülenden daha iyi bir performans yakalanmıştır. Bu sayede bütçe açığı öngörülen 239 milyarından altında kalarak 173 milyar olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın mali disiplinden taviz vermemekte kararlı oldukları yönündeki açıklamaları 2021 yılında da küresel salgından kaynaklanan risklere rağmen bütçeye ilişkin ciddi sıkıntıların yaşanmayacağı şeklinde değerlendirilirken harcama tarafında gündeme gelen kısa çalışma ödeneği, ücretsiz izin desteği, esnaf destek paketi gibi uygulamaların devam edecek olması program hedeflerinin üzerine çıkılabileceğini işaret etmektedir.

Türkiye, 2021 yılında maliye politikasını aktif biçimde kullanırken bütçe açığını aşağıya çekebilecek tedbirleri de gündeme getirerek mali disiplini önemli bir çıpa olarak değerlendirmeyi öngörmektedir. Bu kapsamda bütçe açığının mili gelirin %3,5’i seviyesinde tutulması hedeflenmektedir.

2010 yılında GKRY’de bütçe açığının GSYİH’ya oranı, Maastricht kriterlerinin üzerinde, %4,7 olarak gerçekleşmiştir. 2012’den sonra krizle birlikte bütçe açıkları

daha da çok artarak 2014 yılında %8,7 ile en yüksek düzeyine geçmiştir. Troyka ile yapılan anlaşma çerçevesinde %10’u bulan maaş kesintileri, memur sayısını azaltma dâhil alınan mali tedbirlerin sonucunda 2016 ve 2017 yıllarında bütçe fazlası verilmiştir. 2018 yılında ise özelleştirilen Koope- ratif Merkez Bankası ile Hellenic Bank anlaşması çerçevesinde ödenmesi gereken 1.725 milyon avronun bütçeden karşılan- masının etkisiyle bütçe açığının GSYİH oranı %3,7 olmuştur. (Bu aktarma olma- saydı verilecek bütçe fazlasının GSYİH oranı %4,5 olacaktı.) 2019 yılında bütçe yine artıya geçerek, GSYİH’nın %1,7’si kadar fazla verilmiştir.

GKRY’de 2020 yılı Ocak-Kasım ayı verileri ve 2019 yılının aynı dönemini karşılaştırdığımızda, pandeminin etkisinin bütçe üzerinde oldukça olumsuz olduğu görülmektedir. 2020 yılının Ocak-Kasım döneminde bütçe gelirleri %7,2 azalmışken bütçe giderlerinde %10,5 artış görülmüştür. Ancak esas değişim bütçe dengesinde yaşanmıştır. 2019 yılında bahse konu dönemde GKRY bütçesi 566,3 milyon avro fazla vermiş, 2020 yılında ise bütçe dengesi -241,1 düzeyinde bozularak bütçe açığı 799,2 milyon avro olmuştur.

Tablo 9: GKRY Ocak-Kasım 2019 ve 2020 Bütçe Gelir ve Giderleri

	2019 Ocak- Kasım (Milyon TL)	2020 Ocak- Kasım (Milyon TL)	Değişim (%)
Gelirler	8.051,5	7.471,4	-7,2
Giderler	7.485,2	8.270,5	10,5
Denge	620,8	-581,1	-241,1

Kaynak: CYSTAT

3.6. Bankacılık

2019 yılı sonunda bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü 40 milyar 788 milyon TL’ye ulaşmıştır. Bu aktif büyüklüğün GSYİH’ya

oranı ise %190,5 olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılı Eylül ayı itibarıyla aktif büyüklük 48 milyar 497 milyon TL'ye yükselmiştir. Aralık-Eylül döneminde aktif büyüklükte artış %19,2 olmuştur. Artışın büyük bir kısmı pandemi dönemini içeren Mart-Eylül döneminde gerçekleşmiştir. Aktif büyüklüğün yarısından fazla olan Toplam Brüt Krediler %20,84 artarken, Pasif büyüklüğün %80'nini oluşturan Mevduatlarda gerçekleşen artış %22,17 olmuştur. Krediler ve mevduatlarla ilgili bilgilere aşağıda daha ayrıntılı değinilecektir.

Bankaların Özkaynakları Aralık-Eylül döneminde %12,1 artarak 4 milyar 260 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Tablo 10: Bankacılık Aktif/Pasif Bilançosu (Mil. TL)

	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
Nakit ve Nakit Benzeri	13.277	12.508	11.871	13.636
MDC	2.124	2.503	3.077	3.496
Toplam Brüt Krediler	22.557	23.472	24.468	27.259
Diğer Aktifler	2.788	3.561	3.728	4.204
Aktif/Pasif Toplamı	40.748	42.045	43.146	48.597
Mevduat	32.837	34.251	35.275	40.120
Bankalara Borçlar	2.436	2.250	2.242	2.549
Diğer Pasifler	1.674	1.582	1.608	1.666
Özkaynaklar	3.800	3.960	4.020	4.260

Kaynak: KKTOMB

Krediler içerisinde en büyük pay %64,4 ile İşletme Kredilerindir. İşletme Kredileri Aralık-Eylül ayında %20,5 artarak 16 milyar 601 milyon TL'ye yükselmiştir. Bu kredilerde özellikle Haziran ve Eylül ayında ciddi artış görülmüştür. Toplam Kredilerin %24,3'ü oranındaki Tüketici Kredileri ise aynı dönemde %23,5 artarak 6 milyar 269 milyon TL olmuştur. Kredi Kartlarındaki artış ise tüketici harcamalarının azalmasının etkisiyle %14,4 artış göstermiştir. Toplam kredi büyüklüğü ise Aralık sonunda 21 milyar 207 milyon TL'den %22 artışla 25 milyar 764 milyon TL'ye yükselmiştir.

Toplam Mevduatların %71'ini oluşturan Tasarruf Mevduatları Aralık-Eylül döneminde %22,6 artarak 23 milyar 316 milyon TL'den 28 milyar 590 milyon TL'ye yükselmiştir. Ticari Mevduatlar ise %27,6 artarak 8 milyar 238 milyon TL'ye yükselmiştir. Bu dönemde azalan tek mevduat türü resmi mevduatlar olmuştur. Resmi Mevduatlar 2 milyar 624 milyondan 2 milyar 611 milyon TL'ye düşmüştür.

Tablo 11: Toplam Krediler (Milyon TL)

	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
İşletme Kredileri	13.782	14.143	14.807	16.601
Tüketici Kredileri	5.075	5.352	5.618	6.269
Kredi Kartları	556,7	508,7	576,6	639,6
Diğer Krediler	1.693	1.976	1.984	2.034
Toplam Krediler	21.107	21.981	22.987	25.764

Kaynak: KKTOMB

Mevduattaki artışın bir kısmının Aralık-Eylül döneminde dövizde görülen artıştan kaynaklandığı düşünülmektedir. Aralık sonunda döviz mevduatlarının toplam mevduat içindeki payı %60,37 iken Eylül sonunda bu oran %64,89 gibi yüksek bir orana ulaşmıştır. Döviz Kredilerinin oranı ise aynı dönemde %52,75'ten %53,81'e yükselmiştir.

Tablo 12: Toplam Mevduatlar (Milyon TL)

	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
Tasarruf	23.316	24.047	25.082	28.590
Ticari	6.457	6.968	7.265	8.238
Resmi	2.624	2.685	2.325	2.611
Diğer	438	550	601	680
Toplam Mevduat	32.837	34.251	35.275	40.120

Kaynak: KKTOMB

Özetle, pandemi döneminde hem kredilerde hem de mevduatlarda ciddi bir artış görülmüştür. Pandemi döneminde yatırımlar azalmasına rağmen, özellikle işletme kredilerinde görülen artış, işletmelerin kredilerle ayakta durduğunu göstermektedir. Mevduatlardaki artışın ise iki nedeni olduğu söylenebilir. Birincisi, dövizdeki artışın döviz mevduatlarında yarattığı artış, ikincisi hane halkının pandemi nedeniyle tüketiminin azalmasıyla tasarruflarını mevduatlara yönlendirmesi.

3.7. Turizm

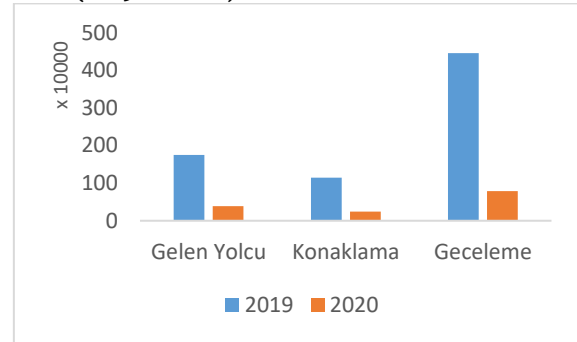
Pandeminin vurduğu küresel turizm sektörü 2020 yaz mevsimini kayıp olarak görmektedir. KKTC'nin lokomotif sektörlerinden biri olan Turizm sektöründe de pandeminin etkisiyle ciddi bir daralma olmuştur. 2019 yılında hava ve deniz yolu ile KKTC'ye gelen yolcu sayısı 1.749.979 (KKTC uyrukluları hariç) iken Mart ayında başlayan pandemi sonrası 2020 yılı için bu sayı % 77,8 oranında azalarak 388.837 olarak gerçekleşmiştir. T.C. uyruklularda % 77,3, diğer yabancı uyruklularda ise %79,3 oranında bir düşüş yaşanmıştır.

KKTC'de 2019 yılında turistik konaklama tesislerinde konaklayan kişi sayısı 1.149.714 iken 2020 yılında bu sayı %78,7 düşüşle 244.614 olmuştur. Geceleme sayısı ise 4.456.543'den 791.959'a düşmüştür (-%82,2). KKTC'de 2020 yılında turistik konaklama tesislerinde gerçekleşen ortalama doluluk oranının Mart ayında yaşanan pandemi sonrası sertifika alan açık tesisler için

% 16,9 olduğu tahmin edilmektedir. 2019 yılında bu oran % 50,4 idi.

Aynı şekilde Türkiye turizm sektöründe de ciddi bir daralma görülmektedir. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı yılsonu itibarıyla %69,15 azalarak 16 milyon kişi olmuştur. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı dördüncü çeyrekte %60,6 düşüşle ortalama aylık 1,4 milyon kişi olmuştur. Türkiye'nin 2019 yılında 34,5 milyar dolar olan turizm gelirleri 2020 yılında % 65 azalarak 12,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 18: KKTC Gelen Yolcu, Konaklama ve Geceleme (2019 ve 2020)

Kaynak: KKTC Turizm Planlama Dairesi

GKRY'de durum farklı değildir. GKRY'ye Ocak-Aralık döneminde gelen turist sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre %79,9 azalmıştır. Bir önceki yıl 5,8 milyon turist gelmişken, 2020'de bu sayı 1,2 milyondur. Turizm gelirlerine ilişkin yayınlanan Ocak-Kasım tahminlerine göre, GKRY turizm gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre %85,4 azalarak 382,9 milyon avro olarak gerçekleşmiştir.

4. REEL SEKTÖR DESTEKLERİ

Tüm dünyada 2020 4'üncü çeyrekte reel sektör destekleri pandemi tedbirleri kapsamında gündeme gelmiştir. Bu bölümde 2020 3'üncü çeyrek sonrasında reel sektöre yönelik KKTC, Türkiye ve GKRY'de gündeme gelen destekler özetlenmiştir.

KKTC'de Şubat 2021'de gündeme gelen kapanma kararının ardından açıklanan ekonomik destek paketinde aşağıdaki hususlara yer verilmiştir:

1. Sigorta Prim destekleri, 31 Aralık 2020 tarihli sosyal sigorta kayıtları esas alınarak 2021 yılı Şubat ayından geçerli olmak üzere Haziran ayına kadar aşağıdaki şekilde uygulanacaktır:

- En fazla 10 çalışanı olan işletmeler için sigorta primi işveren hissesinin tamamı,
- 11-20 çalışanı olan işletmeler için sigorta primi işveren hissesinin yüzde ellisi (%50),
- 21 ve üzeri çalışanı olan işletmeler için sigorta primi işveren hissesinin yüzde otuz beş (%35).

2. Kısmi sokağa çıkma yasağının uygulandığı dönemde en fazla etkilendiği tespit edilen kapalı işletme çalışanlarına, işletmelerin kapalı kaldıkları süre göz önünde bulundurularak aylık en fazla 1.500 TL olacak şekilde destek ödemesi yapılacaktır. Söz konusu ödeme çalışanların hesaplarına yatırılacaktır.

3. 2021 yılında daha önce açıklanan kredi paketlerinden yararlanamamış;

- Turizm taşımacıları için 15 milyon TL ve
- Diğer küçük esnaf, tarım ve hayvancı için 105 milyon TL olmak üzere toplam 120 milyon TL tutarında yeni bir kredi paketi uygulamaya konulacaktır.

Söz konusu paket kapsamında, her bir işletmeye 120 bin TL'ye kadar kredi kullanılacak olup bu tutarın, - 100 bin TL'si amaca bakılmaksızın (sosyal sigorta ve ihtiyat sandığı borcu yoktur belgesi aranmaksızın) kullanılabilir, - 20 bin TL'si ise işyeri kira kontratı ibraz edilmesi kaydıyla kullanılacaktır.

Söz konusu kredi ilk yılı ödemesiz 4 yıl vadeli ve yüzde 15 faiz oranı ile kullanılacaktır.

4. Mevcut kredilerin yapılandırılmasında; ilgili banka uygun bulması halinde, belirli süreli krediler orijinal vadesinin altı aya kadar uzatılabilir veya orijinal vadesi değişmemekle birlikte altı aya kadar taksit ertelenebilecek.

Bu kapsamda olacak yapılandırmalarda uygulanan faiz oranlarında borçlu aleyhine bir değişiklik yapılamayacak. Borçlunun mevcut kredisinin yapılandırılması halinde banka tarafından herhangi bir ücret alınmayacak. Yapılandırma kapsamında erken kapanan krediler için bankalarca alınabilecek erken kapama tazminatı kredinin kapanması için ödenen tutarın % 0,5'ini (binde beş) aşamayacak. Bu düzenleme 30 Haziran 2021 tarihine kadar geçerli olacak. Bankalardaki kredilerin yapılandırılması için düzenlenecek sözleşmelerden 2021 yılı sonuna kadar pul vergisi alınmayacak.

5. Çek bekleme süresince ilişkin olarak;

Poliçeler Yasası uyarınca “yetersiz bakiye-tekrar ibraz edilmesi” mührü basılmış ve/veya ilk ibrazı yapılacak çekler için daha önce 15 iş günü olup, 22 iş gününe çıkarılmış olan ikinci ibraz süresi 27 iş gününe çıkarılacak. Bu uygulamadan 30 Haziran 2021 tarihine kadar ödenmek üzere ibraz edilen

karşılıksız mührü basılmamış tüm çekler yararlanacak.

6. Temaslı olan çalışanlara karantina ödeneğine ilişkin olarak;

Sigortalı olup Corona Virüs (Covid-19) pozitif çıkan vakaların Sağlık Bakanlığınca zorunlu olarak karantinaya alınan temaslılarına ödeme yapılacaktır. Söz konusu düzenlemede öne çıkan detaylar aşağıdaki gibidir:

Ödeme miktarı, karantina ödeneğinin günlük miktarı resmi aylık asgari ücretin 1/75 (yetmiş beşte biri) kadar olacak, ödeme için sigortalının halen çalışıyor olması ve toplam en az 720 gün işsizlik sigortası primi ödenmiş olması koşuluna bakılacaktır.

7. Vakıflar İdaresi tarafından, konut ve bazı istisnalar hariç işyerleri kira bedellerinde 2021 yılına yönelik olarak her ay düzenli ödenmesi kaydıyla yüzde 25 indirim yapılacaktır.

8. 2020 yılında kilovat başına 25 kuruş (10 kuruşa ilaveten 15 kuruş covid desteği) olarak uygulanan elektrik desteği, 2021 yılı Ocak, Şubat ve Mart aylarında da devam ettirilecektir.

Türkiye’de ise 200 bin esnafın yararlanabileceği 40 bin TL’ye kadar ciro desteği programı yürürlüğe girmiştir. Ciro kaybı desteği T.C. Ticaret Bakanlığı bütçesine konulan ödenekten karşılanmaktadır. Bu destekten 2019’da ya da öncesinde başladığı işine devam eden ve 27 Ocak 2021 itibarıyla faal mükellefiyeti bulunan, 2019’da cirosu 3 milyon lira ve altında olup söz konusu yıldaki cirosuna oranla 2020’deki cirosu %50 ve üzeri azalan işletmeler faydalanmaktadır. İşletme cirolarının tespitinde 27 Ocak itibarıyla 2019 ve 2020’deki vergilendirme dö-

nemlerine ilişkin olarak verilen Katma Değer Vergisi beyannameleri esas alınmaktadır. Söz konusu tarihten sonra 2019 ve 2020 dönemlerine ilişkin verilen beyannameler, ciro hesaplamasında dikkatte alınmamaktadır.

Ayrıca, %18’den %8’e indirilen iş yeri kira-lama hizmetlerindeki KDV oranı 1 Haziran’a kadar %8 olarak uygulamaya devam edecektir.

2020 dördüncü çeyrekte alınan kararlar uyarınca salgından doğrudan etkilenen ve toplam sayısı 1 milyon 239 bin 438 kişiyi bulan esnaf kesimine 3 ay süreyle ayda 1.000 TL destek ödemesi yapılmıştır. Hibe şeklinde verilen doğrudan esnaf destek ödemesinden taksi, dolmuş ve servis işletmecisi, pazarcı, terzi, oto tamircisi, lokantacı, pastaneci, kadın ve erkek kuaförü, pansiyon, yurt, kreş, düğün salonu işletmecisi gibi kesimler faydalanmıştır. İş yeri kira olan esnafa 3 ay süreyle büyükşehirlerde aylık 750 lira, diğer illerde ise 500 lira kira desteği verilmektedir. 2020 yılsonuna kadar %20’den %10’a indirilen gayrimenkul kiralarındaki stopaj oranı uygulanması süresi ise 1 Haziran 2021’e kadar uzatılmıştır.

GKRY’de ise pandemi ile mücadele kapsamında 2020 yılında üç aşamalı bir yaklaşım uygulanmıştır. Aşamalar arasındaki geçişlerin epidemiyolojik veriler ışığında karara bağlanacağı tespit edilerek tam kapanma tedbirleri ile pandeminin etkisini azaltmak üzere ekonomik destek programı devreye sokulmuştur. İkinci aşamada ekonomik faaliyetlerin tedrici yeniden açılması ve üçüncü aşamada ise ekonomiyi yeniden başlatma stratejisinin devreye sokulması öngörülmüştür.

Artan vaka sayılarına bağlı olarak Aralık 2020’de alınan kapanma kararı ile birlikte yeni destekler gündeme getirilmiştir.

Desteklerden bazıları şu şekildedir:

1. Katma değer yaratan işletmelere 2019 yılına kıyasla kapanmadan dolayı %35'in üzerinde kayıp yaşamışsa kira, taksit ve diğer işletme giderlerinin 300 bin Euro'ya varan hibe destekleriyle devlet tarafından karşılanması, çalışanlarının Çalışma Bakanlığı'nın maaş desteğinden ayrıca yararlanmaya devam etmesi.
2. Yıllık vergilendirilebilir işlemleri 15.600 Euro'dan az olduğu için KDV kaydı bulunmayan işletmelerin kira, taksit ve diğer işletme giderlerinin sübvansede edilmesi.
3. Kredi geri ödemeleri olan işletmeler için 6 ay borç ve faizleri ötelemesi. (2020 yılında öteleme yapan işletmelerin toplamda 9 ay için bu karardan yararlanması).

4. İşletmelerin kira ödemelerinin 2 aylığına askıya alınması.

5. Yeni işletme kurmak için kullanılan kredilere 6 aylık faiz desteği sunulması.

6. Ev sahibi olmak için 300 bin Euro'dan düşük fiyata bir mülk edinenlere, kredi borcunun 6 aylık faizinin karşılanması.

7. Borçlarını ödeyemediği için evine veya iş yerine haciz kararı çıkanlara 2020 yılında 6 ay için uygulanan dondurma kararının yeni kapanma döneminde tekrardan 3 ay için uygulamaya sokulması.

8. Kamu sabit sermaye yatırımlarının ihale süreçlerinin hızlandırılarak inşaat sektörünün desteklenmesi.

9. Turizm teşviklerine devam edilmesi.

5. PİYASALARDAKİ GELİŞMELER

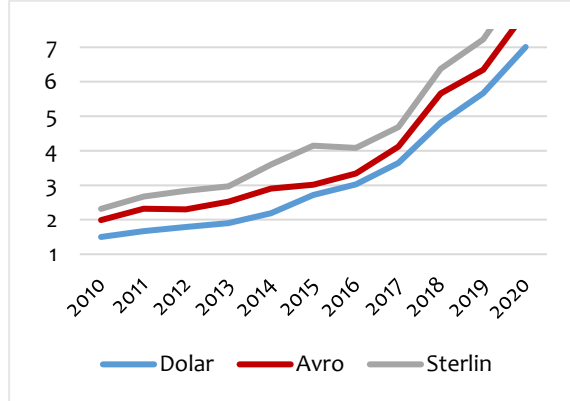
Bu bölümde piyasa faaliyetlerini doğrudan ilgilendiren döviz, petrol fiyatları ve faizlerle ilgili gelişmelere yer verilmektedir.

24

5.1. Döviz

2010 ve 2014 yılları arasında yatay seyreden döviz kurları, 2015 yılından itibaren artışa geçmiştir. 2018 yılında ise Türk Lirası bütün para birimleri karşısında değer kaybetmiştir. Değer kayıpları ortalama döviz kurları baz alındığında bir önceki yıla göre dolar karşısında %31,9, avro karşısında %37,6 ve sterlin karşısında %36 olmuştur. 2019 yılında ise bir önceki yıla göre değer kayıpları devam etmiştir. 2018 yılına göre değer kaybı dolarda %17,8, avroda %12,1 ve sterlinde %13,3 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 19: 2010-2019 Döviz Kurları

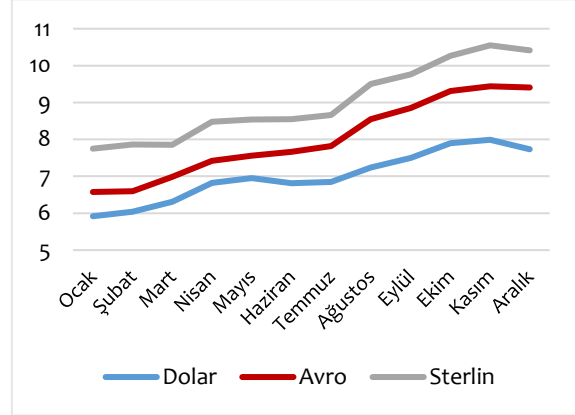

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

2020 yılında Mart, Nisan ve Mayıs aylarında kurlarda tekrar bir hareketlenme başlamıştır. Haziran ve Temmuz aylarında döviz kurları stabil seyretmiş ancak Ağustos'ta tekrar başlayan artış Kasım ayında zirve yapmıştır. Kasım ayında ekonomi yönetiminde yaşanan değişim ve faiz artışıyla birlikte Aralık ayında dövizde bir miktar geri-

leme yaşanmıştır. Böylece Eylül ayı ortalama döviz kurları baz alındığında, son çeyrekte dolarda değer kaybı %3, avroda %6,3 ve sterlinde değer kaybı %6,6 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 20: 2020 Ocak-Aralık Döviz Kurları

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

5.2. Petrol Fiyatları

2016 yılında 40,3 dolara kadar düşen brent petrol fiyatı 2018 yılında 75 dolara kadar yükselmiştir. 2019 yılı sonunda 61,6 dolar olan petrol fiyatları Mart ve Mayıs ayları arasında pandemi nedeniyle petrol talebindeki azalma ve stok kapasitelerinin dolması üzerine 31 dolara kadar gerilemiştir. Aralık ayının sonunda ise brent petrol fiyatı 51,8 dolar olarak gerçekleşmiştir. Pandeminin etkilerinin aşılmasına bağlı olarak brent petrol fiyatının, artan taleple birlikte, 2021 yılında yükselebileceği öngörülmektedir.

5.3. Faizler

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 25 Kasım 2016'da belirlediği %8 faiz oranını, 2018 yılı Haziran ayına kadar değiştirmemiştir. Ancak, 2018 yılında yaşanan kur şokuna Merkez Bankası önce 850 baz puanlık artış,

daha sonra 125 baz puanlık artış ve Eylül ayında 625 baz puanlık artış yani toplamda 1600 (%16) baz puanlık artışla cevap vermiştir. Temmuz 2019'a kadar %24 olarak değiştirilmeyen faiz oranı, bu tarihten Mayıs 2020 tarihine kadar toplam 9 defa indirim yapılarak %8,25'e kadar düşürülmüştür. Mart ayında başlayan pandemiyle birlikte dövizdeki hareketliliğin etkisi Mayıs ayında 200 baz puanlık artışla faiz oranlarının %10,25'e yükseltilmesine yol açmış, ancak bu artış dövizin hızını kesmemiştir. Kasım ayında dövizin tarihi rekor kırması üzerine, Merkez Bankası başkanı görevden alınmıştır. Merkez Bankası Başkanı değişimiyle birlikte Kasım ayında 475, Aralık ayında ise 200 baz faiz artışı yapılarak, faizler %17'ye yükseltilmiştir. Bu artışlar dövizin hızını düşürmekle birlikte, yüksek enflasyon, ters dolarizasyon konusunda sinyallerin güçsüz ve Merkez Bankasının döviz rezervlerinin zayıf olması faizlerin bu düzeyde devam etmesi yönündeki önemli göstergelerdir. Öte yandan, yeni ekonomi yönetiminin fiyat istikrarının sağlanması ve mali disipline uyum konusundaki kararlılık vurguları ve hukuk reformu yapılmasına ilişkin hazırlıklar piyasalar için ileriye dönük olumlu sinyaller vermektedir.

KKTC Merkez Bankası da Eylül ayının son gününde yaptığı yönetim kurulu toplantısında faiz artırım kararı almıştır.

Merkez Bankası nezdindeki faize tabi Türk Lirası mevduat hesaplarına uygulanan faiz oranı yıllık %6,75'den %8,25'e çıkarılmıştır. Yabancı parada ise ABD Doları mevduat hesaplarına uygulanan faiz oranı yıllık %0,40'dan %0,60'a, Euro mevduat hesaplarına uygulanan faiz oranı yıllık %0,15'den %0,25'e ve İngiliz Sterlini mevduat hesaplarına uygulanan faiz oranı yıllık %0,25'den %0,30'a yükseltilmiştir.

24 Aralık'ta yapılan yılın son toplantısında ise TL mevduat faizleri %8,25'den %13,75'e çıkarılmıştır. Döviz mevduat faizleri ise değiştirilmemiştir.

Tablo 13: KKTC Merkez Bankası Yıllık Mevduat Faiz Oranları (%)

	24 Ağustos	30 Eylül	24 Aralık
TL	6,75	8,25	13,75
Dolar	0,40	0,60	0,60
Avro	0,15	0,25	0,25
Sterlin	0,25	0,30	0,30

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

Merkez Bankası nezdindeki Türk Lirası yasal karşılıklara uygulanan faiz oranı 30 Eylül 2020'de yıllık %2,75'den %3,50'ye çıkarılırken yabancı parada ise ABD Doları yasal karşılıklara uygulanan faiz oranı yıllık %0,20'den %0,25'e, Euro yasal karşılıklara uygulanan faiz oranı yıllık %0,05'den %0,10'a ve İngiliz Sterlini yasal karşılıklara uygulanan faiz oranı yıllık %0,10'dan %0,15'e yükseltilmiştir. 19 Kasım'da TL'ye uygulanan faiz oranı %6'ya çıkarılmıştır. Dövizdeki faiz oranları ise değişmemiştir. 24 Aralık'ta yapılan son değişiklikle ise TL faiz oranı tekrar artırılarak %13,75'e çıkarılmıştır. Döviz cinsinden yasal karşılık oranları ise değiştirilmemiştir.

Tablo 14: KKTC Merkez Bankası Yasal Karşılıklara Uygulanan Faiz Oranları (%)

	23 Ağustos	30 Eylül	25 Aralık
TL	2,75	3,5	8,0
Dolar	0,20	0,25	0,25
Avro	0,05	0,10	0,10
Sterlin	0,10	0,15	0,15

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

6. YAPISAL REFORM AJANDALARI

Bu bölümde KKTC, Türkiye ve GKRY’de kısa ve orta vadede öngörülen makroekonomik hedeflere ve eğer varsa yapısal reform ajandalarındaki dikkat çekici düzenlemelere yer verilmektedir.

26

6.1. KKTC

KKTC’de 2020 yılsonu itibariyle 2021-2023 dönemi için hazırlanmış herhangi bir orta vadeli program bulunmamaktadır.

Türkiye ile 3 Mart 2021 tarihinde imzalanan İktisadi ve Mali İşbirliği Anlaşması kapsamındaki yapısal düzenlemeler 2021 yılının birinci çeyreği için hazırlanmakta olan bülte de değerlendirilecektir.

6.2. Türkiye

Türkiye’de üçüncü çeyrekte açıklanan Yeni Ekonomi Programı 2021-2023 önümüzdeki 3 yıllık dönem için hedefleri yeni dengeleme, yeni normal ve yeni ekonomi ana başlıkları ile ele almaktaydı.

Program boyunca temel hedefler ile büyüme ve verimlilik, büyümenin finansmanı, istihdam, fiyat istikrarı, kamu maliyesi, dış ticaret, turizm ve finansal istikrar ile ilgili politika ve tedbirler detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

Program çerçevesinde ulaşılacak makroekonomik hedefler Tablo 15’te paylaşılmıştır.

Söz konusu program hedeflerine bağlı olarak dördüncü çeyrekte Orta Vadeli Mali Plan hazırlanmıştır.

Tablo 15: Türkiye Makroekonomi Hedefleri (%)

	2019	2020	2021	2022	2023
Büyüme	0,9	0,3	5,8	5	5
İşsizlik	13,7	13,8	12,9	11,8	10,9
Bütçe Açığı / GSYİH	-3,2	-6,1	-4,7	-4	-3,6
Kamu Borcu / GSYİH	32,5	41,1	40,8	41,6	41,8
Enflasyon	11,8	10,5	8	6	4,9

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

2021-2023 dönemi Orta Vadeli Mali Planı, Yeni Ekonomi Programı/Orta Vadeli Program (2021-2023) ile uyumlu olmak üzere 2021, 2022 ve 2023 yıllarına ilişkin merkezi yönetim bütçesi toplam gelir ve gider tahminleriyle birlikte hedef açık ve borçlanma durumu ile kamu idarelerinin ödenek teklif tavanlarını içerecek şekilde hazırlanmıştır.

Orta Vadeli Mali Planda ekonomi politikasının temel amacı şu şekilde açıklanmaktadır:

“2021-2023 döneminde ekonomi politikasının temel amacı, Yeni Ekonomi Programları ile elde edilen kazanımların korunarak geliştirilmesi, iç ve dış dengenin yeniden sağlanması, bu denge üzerine inşa edilecek stratejik reformlarla kapsayıcı, sürdürülebilir ve istihdam odaklı büyümeyi hedefleyen politikalarla küresel ekonomide ortaya çıkan yeni normalin oluşturduğu iktisadi fırsatları da kullanarak üretime, ihracata ve finansal istikrara dayalı ekonomik dönüşümün ve değişimin gerçekleştirilmesidir. Bu dönemde kamunun güçlü desteği ve özel sektörün öncülüğünde sermaye birikimi ve sanayileşme süreci hızlandırılacak, her alanda verimlilik artırılacak, yurtiçi tasarrufların ve üretken yatırımların düzeyi yükseltilecek, üretim süreçlerinin ihracata

dönük, yenilikçi ve ithalat bağımlılığı azalmış bir yapıya dönüşmesi sağlanacaktır.”

Orta Vadeli Mali Planda maliye politikasının temel hedefi ise şu şekilde açıklanmıştır:

“Mali Plan döneminde maliye politikasının temel hedefi, mali disipline kararlılıkla devam edilmesidir. Bu kapsamda 2021-2023 döneminde kamu hizmet sunumunun ve idari yapısının etkinliğini artıracak ve gereksinimlerini dinamik bir yapıda karşılayacak program bütçe sistemine geçilerek kamu kaynaklarının daha verimli kullanılması sağlanacaktır. Bütçenin gelir performansının yükseltilmesi amacıyla sürekli ve kalıcı gelir kaynakları ile vergi tahsilatında etkinlik artırılabilecek ve ekonomide kayıt dışılık azaltılacaktır. Böylece kamu borçluluğu düşük ve sürdürülebilir düzeylerde tutulmaya devam edilecektir. Para ve maliye politikalarının güçlü eşgüdümü sürdürülecektir.”

Orta Vadeli Mali Plan dönemi merkezi yönetim bütçe dengesi ve faiz dışı denge hedefleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 16: T.C. Bütçe Hedefleri

	2021	2022	2023
Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi (Milyon TL)	-244.993	-248.450	-247.308
Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi / GSYH (%)	-4,3	-3,9	-3,5
Faiz Dışı Denge (Milyon TL)	-65.450	-43.864	-29.210
Faiz Dışı Denge / GSYH (%)	-1,2	-0,7	-0,4

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

6.3. GKRY

Güney Kıbrıs'ta pandemiyle mücadele kapsamında alınan tedbirlerin yanı sıra sürdürülebilir uzun vadeli büyüme perspektifine bağlı olarak AB fonlarından yararlanabilmek için Nisan 2020'de “Ulusal Reform Programı” açıklanmıştır. Bu program çerçevesinde öncelikli olarak kamu ve yerel yönetimlerin etkinliğinin artırılması ve kamu iktisadi teşebbüslerinde yönetişimin güçlendirilmesi, döndürülemeyen kredilerin büyük bir kısmının daha da azaltılması ve bankalar haricindeki finans sektöründe izleme kapasitesinin artırılması, eğitim ve öğretim sistemindeki reformların ileriye taşınması ve çocuk bakımının geliştirilmesi, sürdürülebilirlik ve rekabet edebilirlik önceliklerine yoğunlaşarak üretken yatırımların güçlendirmesi, iş yapma ortamının geliştirilmesi, yargı sisteminin etkinliğinin geliştirilmesi ve yolsuzlukları önleme reformlarının hızlandırılması gibi hedeflere yer verilmiştir.

GKRY'de 2020 yılının dördüncü çeyreğinde ise yapısal reform nitelikli herhangi bir program gündeme gelmemiş, yukarıda belirtilen hedefler doğrultusunda çalışmaların sürdürüldüğüne dair hükümet tarafından çeşitli defalar açıklama yapılmıştır.

7. KTTO POLİTİKA ÖNERİLERİ

Covid-19 salgınının etkilerinin devam ettiği 2020 IV. çeyrekte ekonomik faaliyetleri hızlandırmak amacıyla KTTO tarafından gündeme getirilen bazı politika önerileri şu şekildedir:

28

1. Aşılamanın salgını sona erdirmenin ve sürdürülebilir, hızlı ekonomik iyileşme sağlamanın en iyi yolu olduğundan hareketle hem sağlık hem ekonomi açısından çarkları döndürebilmek adına uygulanacak aşılama programı dâhilinde aşılama sürecinin hızlı ve etkili bir şekilde hayata geçirilmesi.
2. Covid-19 salgınının etkisinde kalan ekonomimizin sürdürülebilirliğini sağlamak için daralan dış talebi genişletici girişimler kapsamında gerekli koruyucu önlemler alınarak yabancı öğrencilerin gelişinin ve yüz yüze eğitim faaliyetlerine katılımının planlanması; Kuzey Kıbrıs’a turistlerin giriş koşullarının acilen belirlenmesi, ilan edilmesi ve turistik pazarlama faaliyetlerinin desteklenmesi; KKTC’de konut almış veya alacak olan yabancıların yurda girişinin kuralara bağlı olarak kolaylaştırılması.
3. Salgının ekonomik anlamda yarattığı tahribatları asgariye indirebilmek için özel sektör kuruluşları ile çalışanlarının salgın sonrasına kadar kamusal desteklerle ayakta tutulması gerekmektedir. Bu destekler arasında; işverenlerin istihdam ettiği çalışanlarının istihdamını sürdürebilmesi için 2020 yılının Ağustos ayında uygulamaya konan ve bu yılın Haziran ayına kadar devam edeceği taahhüt edilen işverene sosyal sigorta prim desteğinin bu yılın Haziran ayı sonuna kadar devam etmesi, özel sektör çalışanları için maaş desteği, özel sektörün kamuya olan yükümlülüklerinin (vergi gibi) gecikme zammı olmadan ertelenmesi ve taksitlendirilmesi, kira düzenle-

meleri, elektrik maliyetleri, kredi yapılandırılmaları ile hibe ve kredi programları yer almalıdır.

4. Kamu hizmetlerinin hızla dijitalleştirilmesi, bu yolla kamunun hizmet kapasitesi ve hızının artırılması amacıyla e-Devlet ile ilgili çalışmaların öncelikli olarak hayata geçirilmesi.
5. Kamuda “vatandaş devlet için değil, devlet vatandaş için vardır” anlayışı doğrultusunda, kamunun ekonomi üzerinde yük olmaktan çıkarılması ve ekonomiyi destekleyecek şekilde yapılandırılması amacıyla kamu reformunun hayata geçirilmesi.
6. Kamu harcamalarının disiplin altına alınması ve en az 10% tasarrufa gidilmesi.
7. Salgın döneminde yatırım indirimlerinin yatırımları teşvik edecek şekilde en az % 50’ye yükseltilmesi, sınırlamaların kaldırılması ve firmaların teknolojik altyapı ve dijitalleşme yatırımlarının da yatırım indirimi kapsamına alınması.
8. KDV, fon ve stopaj indirimine gidilerek piyasanın ucuzlatılması, insanlarımızın yaşamının ve işletmelerin ayakta kalmasının kolaylaştırılması.
9. Piyasalarda pahalılığa yol açan ithalat-taki kısıtlayıcı ve yasaklayıcı uygulamalara son verilmesi.
10. Enflasyon muhasebesinin acilen devreye konulması.
11. Bütüncül bir yatırım teşvik sistemi oluşturulması.
12. Telekomünikasyon alanında özelleştirme ve fiber optik altyapısında iyileştirme yoluyla dijitalleşmenin sağlanması.
13. Hükümet programında öngörüldüğü şekilde Ekim 2021’de siyasi istikrarı sağlayacak bir seçim yasası ile seçime gidilmesi.

AÇIKLAMA

Bu bülten, Kıbrıs Türk Ticaret Odası (KTTO) tarafından, DİGİ Veri Araştırma Merkezi ile işbirliğiyle, güvenilir olduğuna inanılan kaynaklardan elde edilen bilgi ve veriler kullanılarak hazırlanmıştır. KTTO, bu bilgilerin doğru, eksiksiz ve değişmez olduğunu garanti etmemektedir. Bu sebeple, okuyucuların, bu bültenden elde edilen bilgilere dayanarak hareket etmeden önce, bilgilerin doğruluğunu teyit ettirmeleri önerilir ve bu bilgilere dayanarak aldıkları kararlarda sorumluluk kendilerine aittir. Bilgilerin eksikliği ve yanlışlığından KTTO hiçbir şekilde sorumlu tutulamaz. Ayrıca, KTTO'nun tüm çalışanları ve danışmanlarının, herhangi bir şekilde bilgiler dolayısıyla ortaya çıkabilecek doğrudan veya dolaylı zararlarla ilgili herhangi bir sorumluluğu yoktur. Bunlara ilaveten, KTTO, bültenlerin İnternet üzerinden e-posta yoluyla alınması durumunda virüs, hatalı gönderim veya diğer herhangi bir teknik sebepten dolayı alıcının donanımına veya yazılımına gelebilecek herhangi bir zarardan dolayı sorumlu tutulamaz.

Kıbrıs Türk Ticaret Odası

Adres: 90, Bedrettin Demirel Caddesi, Lefkoşa – KKTC

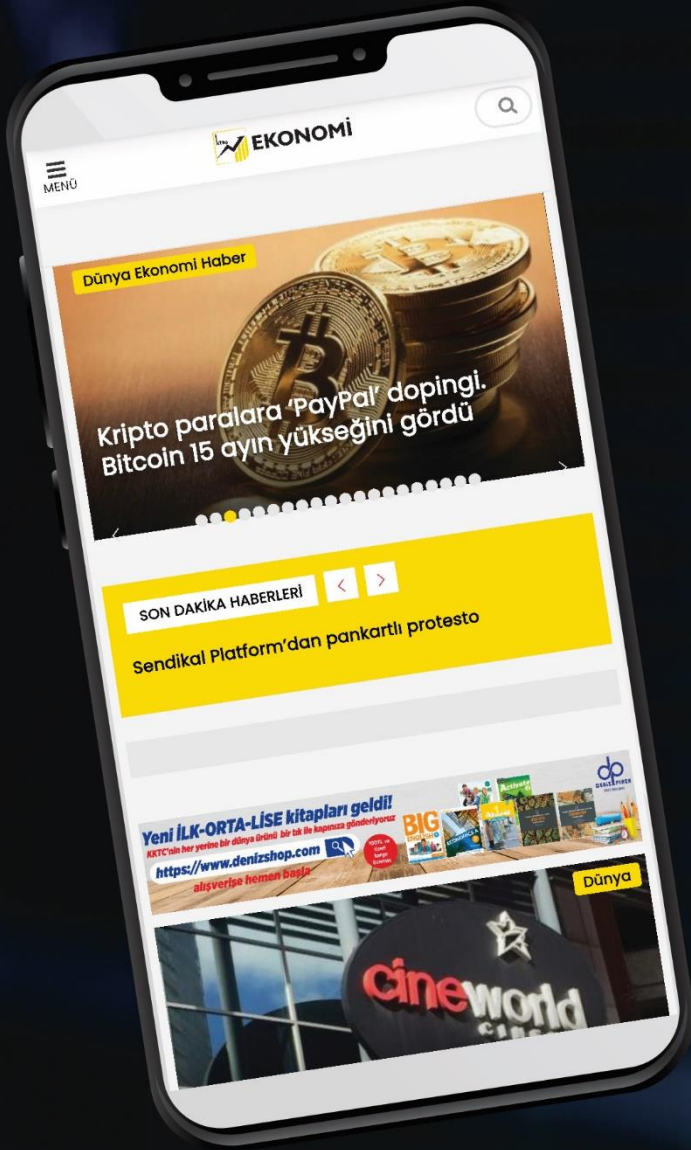
Tel.: 0392 228 37 60 Faks: 0392 228 30 89

E-Posta: ktto@ktto.net

EKONOMİ

YAYIN HAYATINA BAŞLADI

Ülkemizdeki ve dünyadaki ekonomi haberleri ve gelişmeleri, piyasalardaki son durum ve iş dünyasına dair tüm bilgileri takip edebileceğiniz ve aylık olarak yayımlanan **Ekonomi Gazetemizdeki** röportajlara da ulaşabileceğiniz **KTTO Ekonomi Gazetesi** haber portalı yayın hayatına başlamıştır.

Haber portalına telefon uygulamasından, Facebook ve internet sayfasından ulaşabilirsiniz.

www.kttoekonomigazetesi.com

[@kttoekonomigazetesi](https://www.facebook.com/kttoekonomigazetesi)

KKTC'DE EKONOMİNİN NABZINI TUTUYORUZ...